

НАТАЛИЯ ПЕТРОВА СОТИРОВА-МИЛЧЕВА

**БЪЛГАРО-ГРЪЦКИ ЛЕКСИКАЛНИ ХИБРИДИ
(СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА)**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен
„доктор”

Научна специалност: **05.04.11**

Общо и сравнително езикознание /Балканско езикознание/
Професионално направление 2.1. Филология

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Проф. д-р Иван Кочев

НАУЧНО ЖУРИ:

Доц. д-р Лъчезар Перчеклийски – рецензент

Доц. д-р Лиляна Василева – рецензент

Проф. д-р Иван Кочев

Доц. д-р Славка Керемидчиева

Доц. д-р Татяна Мострова

Багоевград
2016

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на разширено заседание на Катедрата по етнология и балканистика при ФФ на ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград.

Дисертационният труд се състои от:

- увод (3-22 стр.);
- словообразователен анализ на българо-гръцките хибридни формации (23-137 стр.);
- заключение (138-159 стр.);
- използвана литература (160-169 стр.);
- списък на лексикографските източници (170 стр.);
- приложение 1 (индекс на анализирания в работата хибридни формации) (171-179 стр.);
- приложение 2 (обратен индекс по словообразователни модели) (180-190 стр.)

Общият обем на изследването е 190 страници.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 16.12.2016 г. от 11:00 часа в 1412 зала на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Материалите по защитата са предоставени на разположение в кабинет № 471, УК 1, ЮЗУ „Н. Рилски”, Благоевград и на сайта на университета: <http://www.swu.bg>.

Съдържание на дисертационния труд:

СЪДЪРЖАНИЕ	2
ПЪРВА ЧАСТ	3
УВОД.....	3
1. Гръцките заемки в български език.....	3
1.1. Лексико-морфологично заимстване – етапи	5
1.1.1. Морфологична адаптация на гръцките заемки	6
1.1.2. Словообразователна асимилация на гръцките заемки	8
2. Цел и задачи на изследването	14
3. Методологични принципи на изследването.....	15
4. Представяне на българо-гръцките субстантивни хибриди.....	21
5. Източници на езиковия материал	22
ВТОРА ЧАСТ	23
СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БЪЛГАРО-ГРЪЦКИТЕ ХИБ- РИДНИ ФОРМАЦИИ	23
Имена за производители на действие (Nomina agentis)	23
Имена за вършители на действие (Nomina actoris).....	34
Имена за носители на определени черти, свойства (Nomina attributiva)	46
Имена за носители на субстанциално отношение	58
Имена на средства за действие (Nomina instrumenti)	71
Имена за места (Nomina loci)	80
Имена за действия и за резултати от действия (Nomina actionis et resultativa).....	87
Умалителни и хипокористични имена. (Nomina deminutiva et meliorativa). названия за малки същества и същности.	99
Увеличителни и неодобрителни имена (Nomina augmentativa et pejorativa)	119
Събирателни и единични имена (Nomina collectiva et singulativa)	122
Двоични имена (Nomina mota)	127
Префиксни образувания	136
ТРЕТА ЧАСТ	138
ОБОБЩЕНИЕ.....	138
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	160
ЛЕКСИКОГРАФСКИ ИЗТОЧНИЦИ:	170
ПРИЛОЖЕНИЕ 1	171
ПРИЛОЖЕНИЕ 2	180

I. Характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на въпроса за *българо-гръцките хибриди*, и по-конкретно субстантивните хибриди. Това са формации, възникнали върху основа на гръцки заемки с помощта на български словообразователни форманти (най-вече суфикси и по-рядко префикси).

Следователно под *хибридно словообразуване* тук се разбира превръщането на гръцките основи от заемките в произвеждащи след свързването им с български словообразователни форманти.

От словообразователно гледище *хибридните формации* образуват нови лексико-морфологични гнезда с общ етимон от гръцки произход, към които най-често се прибавя български суфикс. Процесите вече са възникнали само на българска почва и от сингронно гледище хибридите вече са част от българския лексикален състав.

Актуалност на изследваната проблематика

На гръцките заемки досега са посветени множество различни по обем и характер проучвания, както в нашата, така и в чуждестранната лингвистична литература. Сред тях особено ярко се открояват монографичните изследвания за гръцките елементи в българския език на Н. Андриотис (1952), М. Филипова-Байрова (1969), В. Будзишевска (1969) и Хр. Дзидзилис (1990).

Но въпреки че големият корпус от гръцки заемки в българския език отдавна привлича вниманието на български и чужди езиковеди, въпросът за отделянето на *хибридите* в специална категория досега не е изследван, и в повечето случаи те се разглеждат недиференцирано като заемки, без да се отчита новият им статус в лексикалната система.

Самият факт, че активно участват в българските словотворчески процеси и получават български суфикси, вече показва, че гръцизмите трайно са навлезли в българския език, адаптирали са се, а някои от тях дори не се чувстват като чуждици.

Включването им в българската словообразователна и лексикална система е показател за тяхната крайна степен на асимилация в български, а новите им производни се подлагат под действието на *синхронното словообразуване* защото придобиват вторична прозрачност поради широката им връзка с други думи, имащи същия корен. Някои от тях формират много големи словообразователни гнезда с помощта също на много български суфикси.

Цел и задачи на изследването

Целта на изследването е да се извърши словообразователен анализ и класификация на субстантивните българо-гръцки хибриди.

Основната задача е да се разкрие новата производителност на гръцките основи от заемките вече на българска почва, като се очертае обхватът на асимилацията.

Другите задачи, които се поставят в тази работа, са следните:

- да се извърши *количествена характеристика* на отделните словообразователни категории;
- да се установи в рамките на отделните категории кои са най-продуктивните *словообразователни типове*;
- да се даде отговор на въпроса *кои части на речта от заемките от гръцки език са предпочитани* при разглежданата словообразователна асимилация: съществителните, прилагателните, глаголите или наречията;
- да се покаже *многофункционалността* на някои от българските наставки и участието им във формирането на цели словообразователни гнезда и модели;
- да се обособят случаите с *нееднозначна интерпретация*, която води до *преливност* между отделните словообразователни категории;
- да се отговори на въпроса каква е *конкуренцията* на суфиксите при словообразуването на българо-гръцките хибридни формации;
- да се установят *тематичните области*, в които се срещат хибридните образувания.

Методологични принципи на изследването

Хибридните формации се разглеждат в два плана: а) *синхронен* - като част от съвременната българска лексикална система, тъй като са образувани в резултат от адаптацията и асимилацията на гръцките заемки в български¹ и б) в *диахронен* план – при търсене на гръцката основа.

Словообразователното им значение се разкрива чрез *семантична парафраза*, в която адаптираната гръцка заемка участва чрез своите производни. Така на практика се прилага *комплексен*, комбиниран подход, съчетаващ както *синхронния*, така и *диахронния* план на разглеждане.

Следователно, в методологично отношение, що се отнася до синхронния анализ, изследването се базира както върху словообразователната теория на чешкия лингвист М. Докулил (Докулил 1962,1967), приложена последователно за първи път у нас върху диалектен материал за всички словообразователни категории на съществителните имена от Ив. Кочев (1971), така и върху първичния етимологичен подход, чрез който непрозрачната гръцка основа става ясна.

Източници на езиковия материал

За разкриването на етимоните на разглежданите формации се използват следните етимологични речници: Български етимологичен речник. Т. I, 1971; Т. II, 1979; Т. III, 1986; Т. IV, 1995; Т. V, 1996; Т. VI, 2002; Т. VII, 2013. *Младенов, Ст.* Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. С., 1941; *Филипова-Байрова, М., С. Бояджиев, Ел. Машалова, К. Костов.* Речник на чуждите думи в българския език. С., 1982.

Материалът е ексцерпиран, освен от посочените речници, също и от: „Речник на българския език“ на *Найден Геров*, т. I – VI, както и от изследвания, посветени на гръцките заемки в българския език.

¹ При словообразователния анализ гръцките произвеждащи основи от заемките и самите заемки не се отделят по пластове: старогръцки, средногръцки (византийски) и новогръцки, а се говори за българо-гръцки хибриди въобще, като в повечето случаи се имат предвид заемките, навлезли по народен (устен) път.

Обем и структура на дисертационния труд. Дисертацията се състои от Увод (22 стр.), Словообразователен анализ (116 стр.), Обобщение (22 стр.), Използвана литература (9 стр.), Лексикографски източници (1 стр.), Приложение 1 – индекс на анализираниите в работата хибридни формации (9 стр.), Приложение 2 – обратен индекс по словообразователни модели (11 стр.). Общият обем на работата обхваща 190 печатни страници.

II. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ПЪРВА ЧАСТ: УВОД

Гръцките заемки в български език

Влиянието на гръцкия език върху българския е доста старо и продължително. Както посочва К. Мирчев (Мирчев 1978), то се е отразило предимно върху лексикалната система, въпреки възможностите, които са предоставяли и други езикови равнища. Като естествен резултат от многовековния непосредствен контакт между двете народности в българския език навлизат значителен брой гръцки лексикални елементи. С оглед на начина, по който навлизат в нашия език, те се разделят на заемки, проникнали по книжовен път, и на заемки, проникнали по устен път (в по-голямата си част характерни за народните говори). Навлезлите по устен път гръцки думи в българския език в резултат на непрекъснатото общуване между двата народа имат логично *народен характер* - едни от тях имат *тясно диалектна*, други *по-широка регионална*, а трети – *общобългарска, разговорна* употреба. Заемките съвсем естествено претърпяват промени от фонетично, морфологично и семантично естество при адаптацията си към звуковата, морфологичната и лексикалната система на езика приемник.

Лексико-морфологично заимстване. Етапи

Лексикалното заимстване е сложен процес, при който думите не просто преминават от един език в друг, а биват включвани в лексикалната система на езика приемник. Там те претърпяват в повечето случаи фонетични, морфологични, а понякога и семантични промени, подчинявайки се на езиковите навици на носителите.

лите на заимстващия език. В процеса на лексикалното заимстване, когато от един език в друг преминава голям брой думи, могат да бъдат различени два етапа, известни като *морфологична адаптация и словообразователна асимилация*.

Морфологична адаптация на гръцките заемки

Този първи етап от процеса на лексикално заимстване е свързан с подвеждането на думата под определен лексико-граматичен тип и с приспособяването ѝ към присъщите за него граматически категории (след закономерното изменение на звуковия ѝ облик).

Факт е, че гръцките заемки в български са значително количество, а най-многобройни сред тях са съществителните имена.

В своята монография Хр. Дзидзилис (Дзидзилис 1990), разглеждайки *фонетичните промени* при етимологизиране на гръцките заемки в български, стига до извода, че заетите думи, общо взето, запазват своя гласеж поради липсата на големи разлики между фонемните системи на двата езика. На фонетичните промени на гръцките заемки в български обръщат внимание и редица други автори, посветили изследвания на гръцко-българските езикови връзки (Андриотис 1952; Будзишевска 1969; Мирчев 1978; Филипова-Байрова 1969), като началото на изследвания от този род поставя Д. Матов в „Гръцко-български студии“ (Матов 1893).

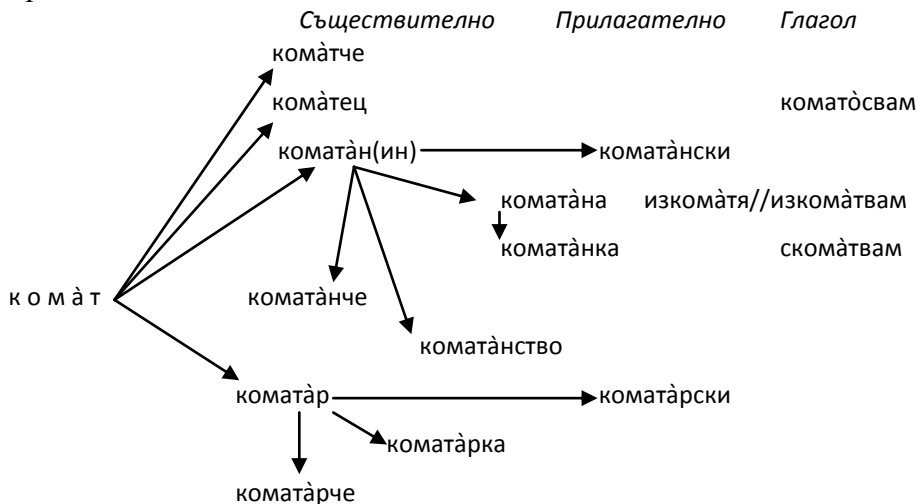
Относно *акцентологичните промени*, които претърпяват гръцките заемки на българска почва, М. Филипова-Байрова извежда в своята монография някои общи правила, на които се подчинява ударението. Така тя допълва обяснението на Ал. Милев (Милев 1958) за промяната на ударението в някои гръцки заемки с посредничеството на латинския език, което той дава в отговор на обобщението на Андриотис, че причината за измененото ударение в български е запазената византийска форма, различаваща се от съвременната гръцка форма.

На *морфологичните промени*, които настъпват при заемаването на гръцки лексикални елементи в българския език, М. Филипова – Байрова посвещава цяла глава в книгата си „Гръцки заемки в съвременния български език“ (Филипова-Байрова 1969).

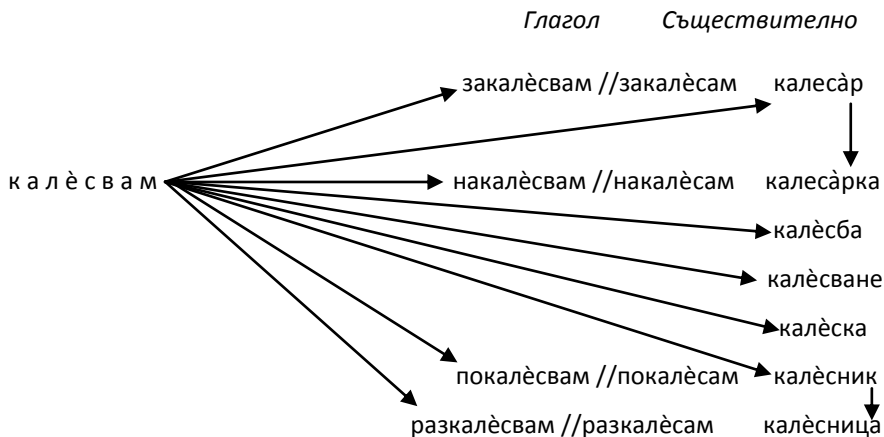
Словообразователна асимилация на гръцките заемки

След фонетичната и морфологичната им адаптация, т.е. след приобщаването им към българската граматична система, гръцките заемки продължават да бъдат подлагани на *асимилиране*. Станали част от българската лексикална система, те започват да участват в *словообразователните процеси* на българския език, като се превръщат в произвеждащи основи, свързващи се с домашни словообразователни форманти. Така възникват хибридите и се поставя началото на разглеждането на проблемите на *хибридното словообразуване* (Кювлиева 1980). Броят на гръцките заемки, послужили за основа на повече от едно производно, е значителен. База за по-нататъшна деривация създават предимно *заетите гръцки съществителни имена*. В словообразователните процеси обаче се включват активно и редица *глаголи* и *прилагателни имена*.

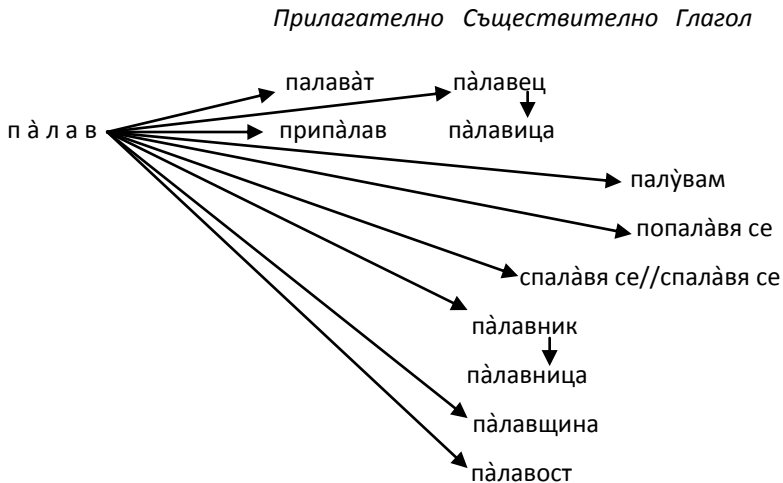
Така например зетото съществително *комàт* (от гр. *κομμάτι* 'парче' умал. от *κόμμα* 'къс') се превръща в основа на следните производни:

Глаголът *калèsвам* (от аористната основа *калèσ-* на гръцкия глагол *καλώ* 'каня, викам') става основа за следните думи, образувани на българска почва:

Прилагателното *пàлав* от гр. *παλαβός* 'щурав, побъркан' ляга в основата на следните производни:

Предмет на анализ в работата са именно *субстантивните хибриди*.

Мотивираността на ономасиологичния признак, повтарящ се в други родствени думи (съществителни, прилагателни, глаголи и др.) е необходимо условие за синхронния начин на разработка.

Случаи като: *инка* (*хѝнка*) 'цвете като „фунийка“', срв. гр. *χυνί* 'фуния'; *нихнитър* (*нихнитѝр*) 'вила със зъбци като „нокти“', срв. гр. *νύχι* 'нокът'; *стафѝлец* 'мъжец, като „грозд“', срв. гр. *σταφύλι* 'грозде'; *спатѝлка* 'дървена сабя', срв. гр. *σπαθί* 'шпага, сабя, меч', не са предмет на изследване тук, *тъй като те, като единични случаи, не установяват връзки с други производни думи* и нямат системен характер в българския език. *Следователно не представляват предмет на синхронно описание и не са включени в типовете от отделните категории.*

Включването на гръцките заемки в българската словообразователна система е показател за крайната степен на асимилацията им в български. Техните производни се подлагат под действието на *синхронното словообразуване* чрез своята вторична прозрачност поради връзката им с други думи, имащи същия корен, а редица от тях даже формират големи словообразователни гнезда. Според Докулил (Докулил 1962: 208-210) именно мотивацията и в други думи, идващи от корена, е условие за синхронния подход.

Ексцерпираният материал се разпределя в дванадесет словообразователни категории: 1. Имена за производители на действие (*nomina agentis*); 2. Имена за вършители на действие (*nomina actoris*); 3. Имена за носители на определени черти, свойства (*nomina attributiva*); 4. Имена за носители на субстанциално отношение; 5. Имена на средства за действие (*nomina instrumenti*); 6. Имена за места (*nomina loci*); 7. Имена за действия и за резултати от действия (*nomina actionis et nomina resultativa*); 8. Събирателни и единични имена (*nomina collectiva et singulativa*); 9. Умалителни и хипокористични имена. Названия за малки същества и същности (*nomina deminutiva et meliorativa*); 10. Увеличителни и неодобрителни имена (*nomina augmentativa et pejorativa*); 11. Двоични имена (*nomina mota*); 12. Префиксни образувания.

В рамките на всяка категория на първо място са обособени названията с нееднозначно тълкуване, т.е. тези, които преливат към други категории. Формациите с еднозначно тълкуване, отделени в групи според морфологичния им род, се класифицират по словообразователни типове. Разширените наставки (derivатите) се разглеждат във връзка с основната наставка, а в някои случаи (по изключение), в зависимост от количественото им представяне, и самостоятелно. Във всеки от словообразователните типове образуванията се разделят на прости и сложни в зависимост от словообразователната структура на мотивиращите/мотивирани основи².

ВТОРА ЧАСТ

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БЪЛГАРО-ГРЪЦКИТЕ ХИБРИДНИ ФОРМАЦИИ

ИМЕНА ЗА ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ДЕЙСТВИЕ (NOMINA AGENTIS)

В категорията *Nomina agentis* участват значителен брой гръцко-български хибридни формации, като преобладават *имената за лица*. По-рядко се срещат и единични облици от други лексико-семантични групи (животни, растения, предмети и други същности).

I. Формации с нееднозначно тълкуване:

Анализът на материала показва, че голяма част от производелските формации могат да бъдат тълкувани нееднозначно. Преливност се открива в названията, характеризиращи се с качествен и процесуален ономасиологичен признак (*парясник, (не)прокòпсаник, халòсник*, респ. *парясница, (не)прокòпсаница, халòсница*), като в някои от тях, наред с процесуалното и атрибутивното отношение, може да се открие и обстоятелствено-признакова целенасоченост (*скопòсник, респ. скопòсница*). Преливен характер

² Поради ограничения обем на автореферата не се изброяват всички примери, а в рамките на всеки словообразователен тип се представят по няколко. Словообразователното им значение се дава в съкратен вид и то само в отделни случаи.

имат също така и формациите със субстанциална, но със скрита (подразбираща се) процесуалност (*катърник*; *хоратаджийя*, респ. *хоратаджийка*; *магесник*, респ. *магесница*, *магесничарка*). Някои от тях образуват родови двойки помежду си и могат да бъдат отнесени и към категорията *Nomina mota*.

II. Формации с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -*ник*: а) П р о с т и н а з в а н и я: *калѐсник* (Кръвеник, Севлиево, Странджа) ‘този, който „калѐсва“, кани на сватба’ < калѐсам//калѐс(у)вам ‘каня, викам на сватба, годеж’, срв. АО *καλέσ-* на гр. *καλώ* ‘каня, викам’ и др. С деривата -*аник* се образуват хибридниите формации: *орѝсаник* ‘този, който „орисва“, предсказва, определя живота на някого’; *труфѐл’ник* ‘човек, който обича да се „труѝфи“, гизди’. б) К о м п о з и т н и н а з в а н и я: *миропомѝзаник*, *идолопоклѝнник*.

2. Н а с т а в к а -*ар*: *вапсѐр* < *вапсам*, срв. АО *ἐβαψα* от гр. *βάψω* ‘боядисвам’; *калѐсѐр* ‘този, който „калѐсва“, кани на сватба’ и др.

3. Н а с т а в к а -*чия*: *ганосчѝя* < *ганѝсвам*, срв. АО *γάνωσ-* на гр. *γανώνω* ‘калайдисвам’. Д е р и в а т -*аджия*: *грѐпчаджия* < *грѐпча* ‘пиша’, срв. АО *γράψ-* на гр. *γράφω* ‘пиша’.

4. Н а с т а в к а -*ец*: Наименованията, които се отнасят към този словообразователен тип са само композити: *идолопоклѝнец*, *идолотворец*, *игрохѝрец*, *корабовладелец*, *мироточец*, *пиперѝдец*, *хорѝгрец*, *хоровѝдец*. При всички тях от гръцки произход е основата, носител на субстанциално отношение. Тя насочва процесуалността, изразена от българската глаголна основа, към определена цел, предмет.

5. Н а с т а в к а -*ач*: *хорѝгграч* ‘този, който „играе“ „хоро“, срв. гр. *χορό* ‘танц’.

6. Н а с т а в к а -*тел*:

К о м п о з и т и, образувани с разширената наставка -*ител*: *идолослужѝтел* ‘този, който „служи“ на „идол“, срв. гр. *εἰδωλον* ‘образ, призрак, идол’; *оризопрѝзводител* ‘този, който „произвежда“ „ориз“, срв. гр. *ορίζιον* ‘ориз’.

Имена от женски род

7. Н а с т а в к а -ка: Словообразователният тип с н а с т а в к а -ка е реализиран с д е р и в а т и т е -àрка, -àчка, -àлка, -лìвка.

Д е р и в а т -àрка: кендисàрка 'тази, която „кендìсва“, бродира' < кендìсам, срв. АО кевтìс- на гр. кевтῶ 'бродирам' и др.;

Д е р и в а т -àчка: ла(х)àчка 'нещо, което се „лаха“, случва се, сполука, изненада' < лàха се, срв. гр. λαχαίνει 'случва се';

Д е р и в а т -àлка: мирисàлка 'вид плод, който „мирìса“, мирише' < мирìсам 'мириша', срв. АО мýрìс- на гр. μυρίζω 'мириша';

Д е р и в а т -лìвка: миришлìвка 'вид лоза, която „мирìса“, мирише' < мирìсам.

К о м п о з и т и: *игрохòрка, хороùгpачка, хоро̀вòдка, идолопок-лòнничка.*

8. Н а с т а в к а -ица: Словообразователният тип с н а с т а в к а -ица е представен от д е р и в а т и т е -ница: калèsница 'тази, която „калèsва“, кани на сватба'; -аница: гявàsаница 'тази, която се „гявàsува“, маха се' и др.

К о м п о з и т и: *идолопоклòнница* 'тази, която се „покланя“ на „идоли“, срв. гр. εἰδωλον 'образ, призрак, идол'.

Девербативите от тази категория най-често са образувани от аористната основа на съответния гръцки глагол, която в български не се чувства като такава, а -σ- елементът се преосмисля в маркер за чуждоезичност. Регистрирани са само няколко формации (*га-на̀дник, хоратаджèя, паратикàн, ганомàр, ла(х)àчка, труфàл'ник*), за основа на които е послужила сегашната основа на гръцкия глагол. В по-голямата си част разгледаните образувания са с народен характер, а в книжовния език се чувстват като остарели. Подчиняват се на „националната специфика при моделирането“ (вж. Кочев 1992: 365-370), срв. *армàсник*, например, оформено по модела на българското *годѐник*; *труфàл'лник* по модела на *кичèл'ник* и др.

Значителна част от анализираните хибридни образувания са композити. В структурно отношение при повечето от тях главната процесуална основа е на второ място след субстанциалната. Рядко

е налице размяна на местата в сложната дума, срв. *хоройгрец*, *игро-хòрец*.

ИМЕНА ЗА ВЪРШИТЕЛИ НА ДЕЙСТВИЕ (NOMINA ACTORIS)

Терминът *вършители на действие* е въведен за пръв път от Ив. Кочев (Кочев 1971: 125) като най-близо стоящ до чешкия термин *jména konatelská*. Хибридните формации, които влизат в състава на категорията „вършителски“ имена, са мотивирани еднозначно от названията на обектите, с които е свързана дейността.

І. Формации с нееднозначно тълкуване:

Голяма част от вършителските формации могат да бъдат тълкувани нееднозначно. Имплицитната процесуалност води в някои случаи до нееднозначна интерпретация и преливност между категориите *Имена за производители на действие* и *Имена за вършители на действие*. Преливността между двата вида субстанциално отношение – действено и недействено отнася някои формации на границата с категорията *Имена за носители на субстанциално отношение* (*колибàрец*, *колибàрин*, *колибàш*, *колибàрка* < *колиба*, срв. гр. *κολύβη* 'колиба'; *дяволѝца*, *дяволѝтина* > *дявол*, срв. гр. *διάβολος* 'дявол'; *мàндраджия* < *мàндра*, срв. гр. *μάντρα* 'кошара'). Някои чисто вършителски имена, които образуват родова двойка помежду си, могат да бъдат отнесени и към категорията *Двоични имена* (срв. *зиля̀тар* – *зиля̀тарка*, *калезмàр* – *калезмàрка*, *кромидàр* – *кромидàрка* и др.).

ІІ. Формации с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -ар (-'ар) и д е р и в а т -тар:

а) Имена, мотивирани от названия за предмети, които се изработват или продават: *каламàр* (Родопите) 'човек, който прави и продава „калàми“ < *калàм* 'цев, на която се навива прежда', срв. гр. *καλάμι* 'тръстика, цев, въдица'; *керемидàр* 'този, който прави „керемиди“', срв. гр. *κεραμίδα* 'керемиди' и др. **б)** Имена, мотивирани от названия за място: *ливадàр* 'този, който работи на „лива̀да“', срв. гр. *λίβαδα*

’ливада’ и др.. **в)** Имена, мотивирани от названия за средства, с които се работи: *калезмàр* ’този, който раздава „калезми“, покани за сватба’ < *калезма* ’покана за семейно празненство’, срв. гр. *κάλεσµα* ’покана’; *тъпанàр* ’свиращ на „тъпан“, срв. гр. *τύµπανον* ’тъпан’ и др.; **г)** Имена, мотивирани от названия за животни и растения като предмети за дейност: *магаретàр* (образувано с деривата *-тар*) ’този, който кара или пасе „магарета“, срв. гр. *γοµάρì* ’товар’, произв. от *υόµος* ’товар’; **д)** Имена за лица, които проявяват склонност към определен вид действие: *коматàр* ’човек, който яде много „комàти“ хляб; готовàн’, срв. гр. *κοµράτι* ’парче’ и др.; **е)** Имена за лица, мотивирани от думи, имащи отношение към тяхната квалификация: *хилàдàр* ’този, който има „хилàди“, много е богат’, срв. гр. *χιλιάδα*.

2. Н а с т а в к а -джия (-жия)/-чия и д е р и в а т -аджия: **а)** Имена, мотивирани от названия за предмети, които се изработват или продават: *дърмонджия* ’циганин, който прави „дърмòни“ < *дърмòн* ’кожено решето с едри дупки’, срв. гр. *δερµόνì* също и др.; **б)** Имена, мотивирани от названия за място: *панаирджия* ’този, който взема участие в „панаир“, срв. гр. *παναγύρι* ’празник’; **в)** Имена, мотивирани от названия за средства, с които се работи: *скàраджия* ’човек, който пече месо на „скàра“, срв. гр. *σκάρα* също и др. **г)** Имена, мотивирани от названия за материали, с които се работи: *паспàлджия* ’този, който се цапа с „паспàл“, брашнен прах в мелница’, срв. гр. *πασπάλη* ’фино пшенично брашно’ и др.; **д)** Имена за лица, които проявяват склонност към определен вид действие: *скандалджия* ’лице, което обича да прави „скандàли“, срв. гр. *σκάνδαλο(v)* ’съблазън, скандал’ и др. **е)** Имена за лица, мотивирани от думи, имащи отношение към тяхната квалификация: *прèфаджия* ’този, който играе „прèфа“, игра на карти’, срв. гр. *πρέφα* също и др.

3. Н а с т а в к а -ник: **а)** Имена, мотивирани от названия за място: *сìнурник* ’смок, който живее по „синорите“, но и ’човек, който пристъпва „синорите“, т.е. присвоява от съседни ниви’, срв. гр. *σύνωρον* също и др.; **б)** Имена, мотивирани от названия за средства, с които се работи: *корàбник* ’този, който плува с „кораб“ и го управлява’, срв. гр. *καράβιον* ’кораб’ и др. **в)** Имена за лица, които проявя-

ват склонност към определен вид действие: *кердосник* 'този, който търси „кёрдос“, печалба, като е наречен да се ожени за някоя мома', срв. гр. кёрдос 'печалба'; **г**) Имена за лица, мотивирани от думи, имащи отношение към тяхната квалификация: *друмник* 'този, който ходи по „друмове“, срв. гр. дрóμος също; и др. Д е р и в а т на наставка *-ник* е *-àрник*: *хилядàрник* 'този, който има „хиляди“, много е богат'.

4. Н а с т а в к а *-ин* и нейните р а з ш и р е н и в а р и а н т и - *àрин*, *-янин*, *-àнин* - *èрин*: **а**) Имена, мотивирани от названия за предмети, които се изработват или продават: *маламàр(ин)* 'този, който се занимава с „мàлама“, златар' < мàлама 'злато', срв. гр. μάλαμα 'злато'; **б**) Имена, мотивирани от названия за място: *метовя̀нин* 'този, който живее в „метòх“, манастирски земи'; **в**) Имена, мотивирани от названия за средства, с които се работи: *корабèрин* 'този, който плува с „кораб“ и го управлява' и др.; **г**) Имена за лица, които проявяват склонност към определен вид действие: *зилèрин* 'този, който проявява „зйля“, завист; завистник, егоист'; и др.

5. Н а с т а в к а *-ан*: *коматàн* 'човек, който обича „комàти“ хляб; готовàнец' и др.

6. Н а с т а в к а *-аш*: *литургийàш* 'свещеник, който служи „литургия“'.

7. Н а с т а в к а *-лия*: *пизмàлия* 'този, който обича да проявява „пйзма“, инат, омраза, мъст', срв. гр. πείσμα 'мъст, инат' и др.

Формации само в мн.ч.: *тъмня̀рè* 'превозвачи и търговци на „тамян“, срв. гр. θυμίαμα също.

К о м п о з и т н а ф о р м а ц и я: *каледру̀мници* 'пътници, които пътуват добре' < от гр. разг. калодру̀мνται, съставено от *καλός* 'добър' и *дрóμος* 'път'.

Имена от женски род

Основните наставки при имената от женски род представляват деривационни образувания на суфикса *-ка* с наставките за мъжки род.

8. Н а с т а в к а *-àрка* (*-ярка*) (деривационно образувание на суфикс *-ка* с наставка *-ар* за мъжки род): *зильàтарка*, *калезмàрка*,

кокаля̀рка, коматя̀рка, кромидя̀рка, ливадя̀рка, пазарка̀рка, хиля̀дка.

9. Н а с т а в к и *-анка* и *-я̀лка* (derivационни образувания на суфикса *-ка* с наставка *-ан* и *-ал* за мъжки род): *коматя̀нка*, *пѐндалка* < пѐндал 'много чувствителен човек, сърдитко', срв. гр. πένθος 'болка, скръб, чувствителност'.

10. Н а с т а в к а *-джийка* (*-аджййка*) (derivационно образувание на суфикс *-ка* с наставка *-джия* за мъжки род: *панаирджййка*, *пантаджййка*, *скандалджййка*).

11. Н а с т а в к а *-ница* формира облици успоредно със съответните названия от мъжки род. „Това са названия, при които от съвременен гледище е налице неутрална основа“ (Кочев, Домусчиева 1997/98: 51): *дру̀мница*, *магьо̀сница*, *си́нурница* 'змия, която живее на едно и също място на някой „синор““.

Формации от женски род, които нямат съответствия в мъжки род, т.е. те са „пряко свързани с изходната основа без посредничеството или в успоредица със съответното название от мъжки род“ (Тетовска-Троева 1986: 361): С н а с т а в к а *-ница* е образуван обликът: *лиху̀сница* 'свръхестествено същество, което придружава родилката, "лихуса" до 40-я ден' < *лиху̀са* 'родилка', срв. гр. λεχούσα също.

12. Н а с т а в к а *-енка* (разширен вариант на наставка *-ка*): *пана̀йренка* 'жена, която ходи на „панайр' < панайр, срв. гр. παναγύρι 'празник'.

Имена от среден род

13. Н а с т а в к а *-че*: *ливадя̀рче* 'птица, която живее по „ливадите“', срв. гр. λιβάδα 'ливада'.

Словообразователната категория *Nomina actoris* е представена от значителен брой хибридни формации, представляващи основно лица, като са регистрирани и единични названия на животни. В количествено отношение се наблюдава конкуренция между суфиксите *-ар* и *-джия* при имената от мъжки род. По-слабо представени са словообразователните типове със суфикс *-ник* и *-ин*, а останалите включват в себе си единични названия. При имената от женски

род се обособяват три групи: 1) имена, които се свързват пряко с изходната десубстантивна основа, 2) с посредничеството на названия от мъжки род и 3) успоредно с тях. При имената от среден род суфикс *-че* е представен от изолиран случай. Всички наставки се свързват с десубстантивни основи от мъжки или женски род, които представляват конкретни или абстрактни съществителни имена. Разгледаните названия са прости, регистрирана е само една композитна формация, която се среща само в множествено число.

ИМЕНА ЗА НОСИТЕЛИ НА ОПРЕДЕЛЕНИ ЧЕРТИ, СВОЙСТВА (NOMINA ATTRIBUTIVA)

Названията от тази категория се обединяват най-вече въз основа на единството на ономасиологичния признак, който определя ономасиологичния базис откъм квалитетност, т.е. субстанцията се назовава по някакво качество, свойство. От структурно-морфологично гледище имената за носители на определени черти имат основи, които изразяват квалитетност.

І. Формации с нееднозначно тълкуване:

Най-много са названията, при които преплетеността се дължи на различната акцентировка, която може да се постави на двата компонента в ономасиологичната структура – на ономасиологичния признак или на ономасиологичния базис. Освен като атрибутивни, такива формации могат да бъдат схванати и като инструментални (*диплър*, *диплърка*, *дипленийца*, *диплянка*, срв. гр. διπλός 'двоен, удвоен'; *литак*, *литовина*, срв. гр. λτός 'прост, гладък, изтънял'). Регистрирани са и хибриди с преливаща се квалитетна и процесуална мотивация (*ортосник*, *ортосница* < ортосам 'върша всички бързо и добре', срв. АО ὀρθωσ- на ὀρθω 'изправям, издигам, оправям'; *паратикан*, *паратиканин* < паратясам, срв. гр. παρᾱτό, παρᾱτό 'изоставям'; *магарисник* < магарисвам, срв. АО μαγάρισ- на гр. μαγᾱρίζω 'замърсявам, цапам'). Някои от тях образуват родови двойки помежду си и могат да бъдат отнесени и към категорията *Nomina mota*, срв. *палавец*, *палавица*; *евтинджия*, *евтинджийка*; *петимник*, *петивница*.

II. Названия с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -(н)ик: **а)** Имена за лица: В рамките на семантичната група имена за лица суфикс -(н)ик се свързва с основи от *страдателни причастия*, образувани на българска почва от заети от гръцки език глаголи, в следните формации: *афорѐсник* 'този, който е „афорѐсан“, отлъчен от църквата' < афорѐсвам, срв. АО αφόρις- на гр. αφορίζω 'отлъчвам'; *пѐтимник* 'този, който е „пѐтимен“, любим, желан син, дете' < петимѐсвам 'желая, жадувам', срв. аор. к. (ε)πεθυμήσω на гр. πεθυμώ 'желая' и др. Формации, образувани от *качествени прилагателни*: *п̑лавник* < п̑лав, срв. гр. παλαβός също. С д е р и в а т а на суфикс -ник -илник се образува формацията: *куф̑ильник* < куф 'този, който е „куф“, тъп', срв. гр. коύφος 'кух'; **б)** Имена за предмети с д е р и в а т -еник: *диплен̑ик* 'нещо, „(на)диплено“, сгънато' < над̑иплен, срв. гр. διπλός 'двоен, удвоен'.

2. Н а с т а в к а -джия: *евтинджия* 'този, който продава нещо „евтино“' < евтин, срв. гр. ευθηνός също.

3. Н а с т а в к а -ец: *п̑лавец* < палав, срв. гр. παλαβός 'шурав'.

Имена от женски род

4. Н а с т а в к а -ка: *в̑псанка* 'черно „в̑псана“, боядисана циганка' < в̑псам//в̑псвам 'бягря, боядисвам', срв. АО βάψ- на гр. βάψω 'боядисвам'; *п̑лавка* и др. С д е р и в а т а -джийка се образува формацията *евтинджийка*.

5. Н а с т а в к а -ица: *афорѐсница, п̑лавица, пѐтивница, щир̑ица* 'жена, която е „щира“, безплодна' < щир, срв. гр. στεῖρος, στεῖρα 'безплоден'. Д е р и в а т и на суфикс -ица са -арица, -ащница, -ошница: *куфарица, ку̀хащница (ку̀хошница)* '„изкуфяла“, стара жена' < кух 'празен', срв. гр. коύφος 'кух'.

Субкатегория Nomina essendi

В тази разработка абстрактните названия за свойства, качества се разглеждат като субкатегория в рамките на словообразователната категория *Nomina attributiva*. Те се обединяват с конкретните имена за носители на определени черти въз основа на общия атри-

бутивен ономасиологичен признак. Основната разлика между тях се проявява в опозицията абстрактност : конкретност, която се отразява върху ономасиологичния базис, а оттам и върху словообразователната интерпретация (Перчеклийски 2011: 127). Поради това някои автори, следвайки не Докулил, а полските изследвания, ги разглеждат като отделни словообразователни категории (Кяева 1996: 453-476; Перчеклийски 2008: 149-162; Радева 1991: 142-152 и др.) или в отделни параграфи (вж. Леков 1958; Стоянов 1980 и др.).

От морфологична гледна точка имената за свойства могат да бъдат мотивирани от качествени или относителни прилагателни на *-ски*, като последните могат да се схванат и като десубстантивни поради изпадането на суфикса на прилагателното, срв. *да̀скалство* < *да̀скалски*.

I. Названия с нееднозначно тълкуване:

Формации, които могат да бъдат отнесени и към категорията *Nomina collectiva*: *еврѐйство*, *епѝскопство*, *да̀скалство*, *дя̀конство*, *игу̀менство*.

II. Названия с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -лък:

Тук се включват имена за признаци, образувани от прилагателни след отпадане на суфикс *-ски*. Те могат да бъдат схванати и като мотивирани направо от съществителни.

даскал̀лък < *да̀скалски*; *дявол̀лък* < *дяволски*; *клисар̀лък* < *клисарски*; *майстор̀лък* < *майсторски*; *панагирджил̀лък* < *панаирджийски*; *поп̀лък* < *попски* и др.

Имена от женски род

2. Н а с т а в к а *-ина*: *нелѝтина* 'качество, признак на „нелит“, болен човек' < *нелит*, срв. гр. *ανεφώλῃτος* 'безполезен, вреден'; *каматнѝна* 'качеството „ка̀матен“, красив' < *ка̀матен*, срв. гр. *κάματος* 'труд'.

3. Н а с т а в к а *-щина*: *византѝйщина*, *дя̀волищина*, *еврѐйщина*, *калу̀герищина*. С мотивираща основа от качествено прилагателно е образуването *па̀лавищина*.

4. Н а с т а в к а -ост: дяволѣтост, ехѣдност,скандѣлост и др.

Имена от среден род

5. Н а с т а в к а -ство. Суфиксът се среща само при абстрактни формации с мотивиращи основи от относителни прилагателни на -ски: евтѣнджѣйство, епѣтропство, еретѣчество, калѣгерство, клисѣрство, коматѣнство, корабѣрство, ливадѣрство, магѣосничество, мѣйсторство, мѣндраджѣйство, монѣшество, нестинарство, оризѣрство, патриѣричество, скандалджѣйство, христѣянство и др.

Някои названия са мотивирани от сложни хибридни прилагателни: идолопоклѣнство//идолопоклѣнничество 'това, което е характерно за „идолопоклѣнници“ < идолопоклѣннически, срв. гр. εἰδωλον 'образ, призрак, идол' и др.

Хибридниѣ формации в рамките на категорията *Nomina attributiva* са с проста словообразователна структура. Регистрирани са малко на брой названия, мотивирани от сложни прилагателни, отнасящи се към субкатегорията *Nomina essendi*. Мотивиращите основи са от качествени прилагателни, от относителни прилагателни и от минали страдателни причастия.

При имената от среден род най-добре е представен словообразователният тип със суфикс -ство. Към него се отнасят абстрактни названия с мотивиращи основи от относителни прилагателни на -ски, някои от които са сложни, и съставят субкатегорията *Nomina essendi*. Названията от мъжки и женски род съставят ограничен брой облици.

ИМЕНА ЗА НОСИТЕЛИ НА СУБСТАНЦИАЛНО ОТНОШЕНИЕ

В зависимост от различните модификации на предметно-недейственоѣ отношение названията от тази словообразователна категория се разпределят в следните отделни субкатегории: имена по забележима част на предмет или лице; имена за изразяване на принадлежност или собственост; имена за изразяване на произ-

ход или материал, от който е съставен предметът; имена за изразяване на сходство с предмет.

I. Формации с нееднозначно тълкуване:

В зависимост от парафразата синонимните хибриди *колибарец*, *колибарин*, *колибаш*, *колибарка* могат да бъдат отнесени към субкатегорията *Имена за изразяване на принадлежност или собственост* ('този, който е жител на „колиби“') или категорията *Имена за вършители на действие* ('този, който живее в „колиба“'), а едновременно с това и към *Nomina mota* (*колибарин* – *колибарка*). Показателни за нееднозначната интерпретация, която поражда преливност между категорията *Nomina actoris* и субкатегорията *Имена за изразяване на сходство*, са названията *дяволница* и *дяволетина*. Субстанциалното отношение като неделима част на отношението в някои имена от комплексните ономаσιολογични категории за цел и за място води до отнасянето им към словообразователните категории: 1) *Имена за инструменти*: *кадѐнче*, *керемидлийка*, *кѐкалка*, *подрѐсник*; 2) *Имена за места*: *лаханлък*, *типѐрник*. Редица хибридни формации, носители на субстанциално отношение, могат да бъдат отнесени и към част от модификационните категории (събирателни, единични, увеличителни, двоични имена), тъй като по същество не настъпват промени в изразяваната от тях предметност.

II. Формации с еднозначно тълкуване:

1. Имена по забележима част на предмет или лице

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -а_н: *скулуфѐн* 'мъж със спуснати на „сколуфи“ коси < сколуфи, срв. гр. σκολύφιον умал. от σκόλλυς 'кичур коса'.

Имена от женски род

2. Н а с т а в к а -ница:

самѐрница 'животно със „самѐр“, магаре' < самѐр, срв. гр. σαμάρι също.

2. Имена за изразяване на принадлежност или собственост

Субкатегорията *Имена за изразяване на принадлежност или собственост* е представена от народностни названия и названия за

лица, характеризирани според принадлежността си към религиозно учение.

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а *-ец* се среща главно в народностни названия: *агарянец, византиец, европеец, гюнец*.

2. Н а с т а в к а *-ин*: *агарянин, арбанасин, християнин*.

Имена от женски род

3. Н а с т а в к а *-ка*: *арбанаска, византийка, гюпка, европейка, подпка, протоджерка, християнка*.

4. Н а с т а в к а *-ица*: *майсторица* 'жена на „майстор“', срв. гр. *μάστορ* (-ος, -ας).

Повечето от названията в субкатегорията образуват родови двойки и могат да бъдат отнесени като такива и към категорията *Nomina mota*.

3. Имена за изразяване на произход или материал, от който е съставен предметът

Хибридните названия в рамките на тази субкатегория от лексико-семантичен аспект са предимно храни, а мотивиращите им основни изразяват материала, от който са направени.

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а *-ник*: *лападник* 'баница с „лапад“' < лапад 'растение с едри листа за ядене', срв. гр. *λάπατα* 'лобода', *ορίζник, спаначник* и др.

Д е р и в а т и на суфикс *-ник* са *-аник, -еник*: *папуреник* 'хляб от „папур“', *царевица*, *празаник* 'баница от „праз“, зеле'.

2. Н а с т а в к а *-ак*: *папурак* 'стебло на „папур“, царевица'.

Имена от женски род

3. Н а с т а в к а *-ица*: *пиперица* 'смес от сол, „пипер“ и царевица'; Д е р и в а т и *-еница*: *оризеница* 'десерт от „ориз“ и мляко' и др. *-ян(и)ца*: *оровяница* 'слама от „оров“', *пиперяница* 'туршия от „пиперки“'; *-овица*: *лаановица* 'сок от „лаана“, зеле', *празовица* 'ястие от „праз“ и зелев сок'.

4. Н а с т а в к а *-ка*: *петурка* 'пита от „петури“, кори' и нейните д е р и в а т и *-ачка*: *папурачка* 'стебло от „папур“, царевица'; -

ънкъ: *празънкъ* 'постна супа от „праз“, -ушинка: *пърнарушинка* 'пръчка от „пърнар“'.

5. Н а с т а в к а -ня: *плитня*.

6. Н а с т а в к а -нѝчина: *плитнѝчина* 'прах от стрит кирпич, „плѝта“, срв. гр. *πλίθα* 'тухла от глина, слама, кирпич'.

Зарегистрирана е единична формация, която има само плурална форма: *сика̀мнички* 'плодове на „сика̀меница“, черница', срв. гр. *συκάμινα* мн.ч. от *συκάμινον* 'плод на черница'.

4. Имена за изразяване на сходство

Хибридните формации, които попадат в тази субкатегория, назовават лица, растения, инструменти и техни части, органи на човешкото тяло и др., като мотивиращите им основи означават предмети, на които се уподобяват денотатите.

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -ин: *воштег̀арин* 'дърт човек, дъртак, който прилича на „въштег̀арка“, срв. гр. *βασταγ̀αρα* 'тарга за пренасяне на камъни, пръст' и др.

2. Н а с т а в к а -ко с фонетичен вариант -кю: *пип̀онько* 'този, който има глава във форма на „пип̀онь“, срв. гр. *πεπόνι* също, *рап̀онкю* 'човек с остригана глава като „рап̀он“, 'ряпа', срв. гр. *ράπανον* 'ряпа' и др.

3. Н а с т а в к а -ар: *ортома̀р* 'човек, дълъг като „̀ортома“ 'въже', срв. гр. *φόρτωμα* 'товар, бreme, тежест' и др.

4. Н а с т а в к а -яга: *каркеля̀га* 'тестено украшение върху хляб с кръгла форма като „каркел“, срв. гр. *κρικέλλα* също.

5. Н а с т а в к а -ан: *рупал̀ан* 'висок, едър човек като „роп̀ал“, 'тояга, боздуган', срв. гр. *ρόπαλο* също.

Формации само в множествено число, мотивирани от гръцката заемка „кокал“, срв. гр. *κόκκαλο*: *к̀окалци* 'части от домашен стан, които са като „кокали“, *к̀ока̀лци* 'най-твърдите и едри остатъци от класове и стъбла на овършани снопи в хармана, като „кокали“'.

Имена от женски род

6. Н а с т а в к а -ина с фонетичен вариант -иня: *па̀пиня* 'глупав човек като „па̀пия“, 'патка', срв. гр. *πάπια* 'патка' и др. Д е р и в а т

на наставка *-ина* е *-ѐтина*: *халѐтина* 'човек едър, силен, буен като „хала“' и др.

7. Н а с т а в к а *-ица*: *òхлювица* 'прибор с форма на „охлюв“', срв. гр. *κόχλιας* 'охлюв' и др.

Д е р и в а т и на наставка *-ица* са *-ница*, *-йвица*: *зòниница* 'небесна дъга като „пояс“', срв. гр. *ζώνη* 'пояс'; *кокалйвица* 'вид полудива круша, твърда като „кокал“' и др..

8. Н а с т а в к а *-ка*: *синàпка* 'зимен сорт ябълка, горчива като „синàп“', срв. гр. *σινάπιον*, *σινάπι* 'синап'; *тамянка* 'сорт бяло грозде с приятен силен дъх и аромат на „тамян“' и др.

Д е р и в а т и на суфикс *-ка* са *-àнка*: *кокалàнка* 'дръглива жена, като „кокал“' и др.; *-инка*: *пуладйнка* 'млада жена като „пуладà“', 'млада кокошка, която още не снася', срв. гр. *πουλ(λ)άδα* 'петле, пиле' и др.; *-àшка*: *кокалàшка* 'обелен царевичен кочан, гол като „кокал“'; *-ика*: *куклика* 'растение, което прилича на „кукла“; див мак'; *-ушка*: *мирдйшка* 'вид дребно грозде, ароматно като „мирдйò“', срв. гр. *μυρωδιά* 'аромат'.

9. Н а с т а в к а *-уша*: *востегаруша* 'висока жена като „въстегàрка“', тояга'.

Имена от среден род

10. Н а с т а в к а *-че*: *пòпче* 'вид риба, която прилича на „поп“ с расо', срв. гр. *παπ(π)άς* 'поп' и др.

Р а з ш и р е н а н а с т а в к а *-иче*: *пипонйче* 'растение, което прилича на „пипòн“' 'пъпеш'.

И четирите подкатегории на словообразователната категория *Имена за носители на субстанциално отношение* са представени от българо-гръцки хибридни формации, като в количествено отношение най-богата откъм названия е подкатегорията *Имена за изразяване на сходство*. Всички субстанциални наименования са прости, а формите в множествено число са ограничен брой. Някои от имената от женски и мъжки род образуват родови двойки и могат да бъдат отнесени и към категорията *Двоични имена*.

ИМЕНА НА СРЕДСТВА ЗА ДЕЙСТВИЕ (NOMINA INSTRUMENTI)

Словообразователната категория *Имена на средства за действие* е добре представена откъм хибридни формации. Преобладават наименованията с десубстантивна мотивираща основа, следвани от тези с девербална основа, и от единични облици, мотивирани от деадективна основа.

I. Названия с нееднозначно тълкуване:

Характерна за голяма част от названията на средства за действие е преливността. Като инструментално и едновременно с това локално може да се разглежда названието *кòндило*. Някои формации с мотивираща деадективна основа могат да бъдат интерпретирани едновременно и като инструментални и като атрибутивни. Това са образуванията с мотивираща лексема лит 'тънък, рядък (за плат)' от гръцкото прилагателно *λίτός* 'прост, гладък, изтънял' - *литàк*, *литòвина* и *диплàр*, *диплàрка*, *дипленìца*, *диплjàнка* от гръцкото *διπλός* 'двоен, удвоен'. Друга, голяма част от хибридните формации, разглеждани като средства в широкия смисъл на думата, преливат в субкатегорията *Имена за изразяване на сходство*, когато в парафразата им има елемент за сравнение (срв. *керемид-лìйка* 'кърпа с цвят като на „керемйда“', *кòкалка* 'клетка, клин като „кòкал“, която служи за закрепване на воището с хомота').

II. Названия с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -*ник*: **А.** С десубстантивни основи: *пипернìк* 'съд за „пипер“'; *прòсфорник* 'дървен печат с кръст за отпечатване на „просфори“'; *темjàнник* 'съдче за кадене с „тамян“' и др.

Д е р и в а т и на наставка -*ник*: -*àрник*: *диканàрник* 'дърво за свързване на „диканята“ с хомота', срв. гр. *τυκάνη* 'диканя'; *пипе-рàрник* 'съд за „пипер“'; *самоладàрник* 'съд за „самолад“, сусамено олио', срв. гр. *σαπολάδο* 'сусамено олио'; -*ятник*: *капуля̀тник* 'чул за покриване на „капуля“, задница на животно', срв. гр. *καπούλια* 'задница на животно' и др. **Б.** С девербални основи: *ливòсник* 'къс

от овча кожа за „ливосване“, срв. гр. αλείβω 'мажа'; *на̀сосник* 'парче плат за „на̀сòсване“, снаждане' и др.

Имена от женски род

2. Н а с т а в к а -ка: **А.** С десубстантивни основи: *дърмòнка* 'дървена част на „дърмòн“, срв. гр. δερμόνι 'дърмòн', *прòс(ф)орка* 'печат за украса на „прос(ф)òри“ и др. **Б.** С девербални основи: *сòска* „(на)сòсано“ снадèно, допълнително зашито парче плат на дреха' < сòсам 'снаждам' и др.

Д е р и в а т и на наставка -ка са:

-арка: *диканàрка* 'дърво за свързване на „дикàнята“ с хомота', *калазмàрькè* 'торба, която служи за „ка̀лезма“, покана, в нея се поставят дарове, за да се кани на сватба' и др. Девербална формация по отношение на основата е *стивасàрка* 'уред за „стивасване“, срв. гр. ΑΟ στοιβαξ- на στοιβάζω 'натрупвам, натъпквам'.

-илка: девербалната формация *ва̀псìлка* 'средство за „ва̀псане“, боядисване' < ва̀псвам 'багря, боядисвам', срв. гр. έβαψα, аорист от βάψω 'боядисвам'.

-урка: *стивасу̀рка* 'уред за „стивасване“ (с девербална основа).

-авка: *кукудàвка* 'тояга за забъркване на брашно на „кукуди“, засевки на сватба' срв. гр. κουκ(κ)ούδα 'зърно, семка'.

-àчка: *стремàчка* 'права лопата, с която „се стрèми“, копае, за обръщане на пръстта' (девербален облик).

-джìйка: *самарджìйка* 'голяма игла за шиене на „самàри“ (с десубстантивна основа).

3. Н а с т а в к а -ица:

С десубстантивни основи: *потòница* 'част от кола, „потон“; *тамjàница* 'кадилница за „тамян“.

Д е р и в а т и на суфикс -ица са -еница и -ница, свързани с еднаква десубстантивна основа: *пипèреница* 'каче за туршия от „пиперки“; *пипèрница* 'кратуна за „пипер“ < пипер, срв. гр. πιτέρι 'пипер'.

Имена от среден род

4. Н а с т а в к а *-ило*. С десубстантивни основи: *геранѝло* 'високото дърво за вадене на вода от „геран“', 'кладенец', срв. гр. γεράνι 'крик' и др. С девербална основа: *вапсѝло* 'средство за „вапсане“'.

5. Н а с т а в к а *-ало*: *кѝндрало* 'вид „кѝндра“', уред за затваряне на врата', срв. гр. κεντρί 'остен, жило', *мирисѝло* 'нещо, което силно „мириша“, мирише; парфюм' (с девербална основа).

6. Н а с т а в к а *-че*. Д е р и в а т на суфикс *-че* са суфиксите *-ениче*, *-ниче*: *пипѐрениче* 'малко каче за туршия от „пиперки“'; *пипѐрниче* 'съдче за туршия от „пиперки“'.

7. Н а с т а в к а *-ко*: *зѝгарко* 'средство за теглене', срв. гр. ζυγάρϊα 'везна, теглилка'.

Имена с форма само за множествено число:

8. Н а с т а в к и *-ци* и *-ини*: *зѝгарци* 'средство за теглене'; *креватѝни* 'долно кросно на стан' < кревѝт, срв. гр. κρεβάτι 'креват'.

По отношение на словообразователните типове мъжкият род е представен само от словообразователен тип със суфикс *-ник* и неговите деривати *-ѝрник* и *-ѝтник*. При средния род по-характерни са наставките *-ило*, *-ало*, които се свързват с десубстантивни и девербални основи, а единични облици образуват разширените наставки *-ениче*, *-ниче*. Имената от женски род се образуват с формант *-ка* и неговите деривати *-арка*, *-илка*, *-урка*, *-авка* *-ачка*, *-джѝйка*, и по-ограничен брой – с наставка *-ица* и дериватите ѝ *-еница* и *-ница*, които се присъединяват към една мотивираща основа.

ИМЕНА ЗА МЕСТА (NOMINA LOCI)

Като цяло хибридните образувания в рамките на категорията *Nomina loci* са съставени от десубстантивна мотивираща основа и български суфикс. Регистрирани са ограничен брой облици, мотивирани от девербална основа.

Най-общо словообразователното значение на локалните названия може да бъде формулирано по следния начин: 'място, където някакъв предмет съществува (намира се, запазен е)'; 'място, където нещо се върши', 'място, характеризиращо се с някакво качество или обстоятелство'. При това „чисто локални ономасиологично-

словообразователни формации ... са именно тези, в които онома-сиологичното отношение има целенасочен характер“ (Кочев 1971: 156).

I. Названия с нееднозначно тълкуване:

Някои локални образувания стоят на границите с други словообразователни категории. От ономасиологична гледна точка това са формации, в които целенасочеността е много слаба или почти отсъства. Ярката им базисна определеност обаче е единствената причина те да бъдат разглеждани в тази категория. Такава е формацията *зигра̀к* (Странджа), която може да се тълкува като 'място, където има „зигра“, мочур' или "“зигрѝво“, мочурливо място" (< зигра 'мочур', срв. гр. *υῦρός* 'влажен'). На границата между словообразователните категории *Nomina loci* и *Nomina collectiva* стоят названия като: *колиба̀к* 'място, където има „колиби“' (за n. loci) и 'селище с много „колиби“' (за n. collectiva).

II. Названия с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. **Н а с т а в к а -я̀к**, свързана с десубстантивни основи: *папу̀ря̀к*, 'нива, засята с „папу̀р“, тръстика', срв. гр. *παῦρί* 'тръстика' и др.

2. **Н а с т а в к а -нѝк**, която се свързва с десубстантивния основа: *папу̀рнѝк* 'нива с „папу̀р“, царевица' (еднакво с *папу̀р* 'тръстика'). **Д е р и в а т и** на наставка -нѝк са наставките -а̀лнѝк/-ѐлнѝк: С десубстантивна основа са формациите *кардѐлнѝк* 'място, където се сади „кардия“, зеле' и *стомалнѝк* 'място, на което стоят „стомните“'. С девербална основа е образуванието *кенза̀лнѝк*.

3. **Н а с т а в к а -ло̀к** (свързва се с десубстантивни основи): *мандарло̀к* 'място, където е имало „мандра“' и др.

Имена от женски род

5. **Н а с т а в к а -нѝца** (свързва се с десубстантивни основи): *керемиднѝца* 'място, където се правят „керемиди“; *клизарнѝца* 'жилище на „клизар“'; *ма̀гернѝца*, *прамата̀рнѝца* и др.

Д е р и в а т и на наставка -нѝца са:

-а̀рнѝца: *керемида̀рнѝца*, *кокала̀рнѝца* 'място, където се съхраняват „кокалите“, костите на равнени мъртви' и др. С девербална

основа е формацията *вапса̀рница* 'място, където се „вапса“, боядисва, бояджийница'.

-*джийница*: *самарджийница* ('дюкян на „самарджия“ или 'където се правят „самари“', срв. гр. *σαμαρί* 'самар'. Ономасиологичното отношение и при двете парафрази е субстанциално, като при първата словообразователна дефиниция суфиксът е *-ница*, а при втората *-джийница*.

6. Н а с т а в к а *-ка*: *керемидарка* 'място, където работи „керемидар“'.

7. Н а с т а в к а *-овина*: *мухловина* 'почва, която не може да се обработва, „мухла“, срв. гр. *μούχλα* 'плесен, мухъл'.

8. Н а с т а в к а *-ия*: *праматария* 'магазин, където работи „праматар“'.

Композити: *даскалоливница* 'училище за „даскали“, учители'; *корабоделница* 'място, където се строят „кораби“'.

Имена от среден род

Всички формации от среден род са с десубстантивни основи, названия за растения и за предмети от неживата природа.

9. Н а с т а в к а *-ище*: *бунѝще*, *манастиѝрище*, *орѝзище*, *панаѝрище*, *папѝрище*, *пипѝрище*, *хорѝище*, *фасѝлище*. Д е р и в а т и на наставка *-ище* са *-енище*: *папѝренище* 'нива, засята с „папѝр“; *ровенѝище* 'нива, засята с „уров“; *-ѝлище*: *хорѝлище* 'място, където се играе „хорѝ“'.

10. Н а с т а в к а *-ало*, с която се образува девербалната формация *кензало*.

Гръцките заемки в ролята на мотивиращи основи се свързват със суфикси, типични за локалните названия, образувани от домашни основи, като не се наблюдава ясно изразено предпочитание към някой от формантите. Може да се каже, че най-добре представен при имената от среден род е словообразователният тип със суфикс *-ище* и разширените му варианти. При названията от женски род най-изразителен е словообразователният тип с наставка *-ница* и разширените ѝ варианти. Имената от мъжки род са представени от ограничен брой облици.

ИМЕНА ЗА ДЕЙСТВИЯ И ЗА РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙСТВИЯ (NOMINA ACTIONIS ET RESULTATIVA)

В тази работа акционните и резултативните наименования се разглеждат в рамките на една словообразователна категория - *Nomina actionis et resultativa*, като се имат предвид съображенията на авторите (Шимански 1968: 71-117; Кочев 1971: 160-166; Мострова 1989: 52-58; Домусчиева 1999: 252-263; Перчеклийски 2011: 37-125 и др.), които обединяват двете категории не само въз основа на еднаквата им ономазиологична мотивираност, но и въз основа на невъзможността при повечето от обличията да се прокара рязка граница. Пример за такива субстантивни хибриди, които могат да означават и самото действие, и резултата от процеса са: *прокопсия* 'преуспяване', но и 'сполука, успех' от *прокопсам* (от АО *прокоψ-* на гр. *проκόβω* 'сполучвам, напредвам, успявам'); *таксувачка* (*таксуачка*) 'обещаване, обричане', но и 'обещание, обет' от *таксам*, *таксувам* 'обещавам, обричам се' (от АО (έ)ταξ- на *τάζω* 'обещавам, обричам, правя обет'). При класификацията по словообразователни типове формациите се разглеждат като *предимно акционни* или *предимно резултативни*.

Имена от мъжки род

При имената от *мъжки род* е регистрирана само една композитна безсуфиксна формация *папуробѐр* "бране" на „папѹр“, царевица' < папѹр 'царевица', срв. гр. *πατύρι*.

Имена от женски род

Предимно акционни формации:

2. Н а с т а в к а -*ия*: *залисия* 'действието „залисване“, объркване, замайване', мотивирано от глагола „залисам//залисвам“, срв. аориста на гр. *ζαλίζω* 'замайвам, обърквам'; *прокопсия* < *прокопсам*, срв. АО *прокоψ-* *проκόβω* 'сполучвам'; *фтасия* < *втасам*, срв. гр. *φθάνω* (аор.к. *φθάσω*) 'достигам, стигам' и др.

3. Н а с т а в к а -*аница*: *вясаница* 'действието бързане', мотивирано от глагола „вясам“ 'бързам', срв. АО *βιασ-* на гр. глагол *βιάζω* 'бързам'.

4. Н а с т а в к а -ува̀чка: таксува̀чка 'действието обещаване, обричане', но и 'резултат от действието обещаване - обещание', мотивирано от глагола „та̀ksam//таксу̀вам“ 'обещавам, обричам се', срв. АО (έ)ταξ- на та̀ξω 'обещавам, обричам, правя обет'.

5. Н а с т а в к а -ост: за̀лисаност, порѝзливост 'послушност'.

Имена от среден род

6. Н а с т а в к а -не (-ане, -ене): анатемѝсване, арма̀сване, арнѝсване, ва̀псване, вта̀сване, вясане, даскалу̀ване, друму̀ване, зилò(я)сване, калèsване, камарòсване, магèsване, магèрене, майс-торене, мирисане, мирòсване, мухля̀сване, мязане, напѝе́рване, насòсване, орѝсване, , парясване, петимѝсване, прокòпсване, сарандòсване, ска̀лисване, ско̀ла̀сване, сл̀исване, сòсване, тримèрене, тру̀фене, фиря̀сване, (х)арèsване, харѝзване, хора̀тене и др.

7. Н а с т а в к а -ило: патас̀ило.

Предимно резултативни названия: ва̀пцило 'ва̀пцан плат, резултат от действието „ва̀пцу̀ване, ва̀псване“', обусловено от глагола „ва̀пцувам, ва̀псвам“ 'багря, боядисвам', срв. гр. аорист έβαψα от βάψω 'боядисвам'; *мес̀ило* 'прилика, резултат от действието „мязане“', мотивирано от глагола „мѐсам“ 'приличам на някого', срв. АО έμοιασα на гр. μοιάζω 'приличам, подобен съм'.

Категорията *Имена за действия и за резултати от действия* е една от най-многочислените по отношение на разгледаните българо-гръцки хибридни формации, понеже е оформена главно от отглаголни абстрактни съществителни, изразяващи предметено действие. Чисто конкретните названия с девербална мотивация, означаващи резултати от действия, са ограничен брой. Най-богат откъм представители е словообразователният тип със суфикс -не. Названията са мотивирани от глаголи, заети от гръцки език. В по-голямата си част те навлизат в български с аористния показател, който се запазва и в мотивираните от тях отглаголни съществителни (*ско̀ла̀сване* < *ско̀ла̀свам* , срв. АО *ско̀лаσ-* на гр. *ско̀λάζω*), а по-рядко са случаите, в които за основа е послужила сегашната форма на гръцкия глагол (*харѝзване* 'подаряване' < *харѝзвам* 'подарявам', срв. гр. *χαρίζω* 'подарявам'; *хора̀тене* / *хорту̀ване* 'гово-

рене, бѣбрење' < хоратѹвам, хоратя , срв. гр. *χορατεύω* 'шегувам се, закачам се'). Не са малко и отглаголните съществителни на *-не*, образувани от деноминативни глаголи – заемки от гръцки език (*анатемѣсване* 'проклинане', но и 'проклятие' < анатемѣсвам, срв. гр. *ἀνάθεμα* 'проклятие, клетва'; *харѡсване* 'преуспяване, успяване' < харѡсвам 'виждам добро, преуспявам', срв. гр. *χαρά* 'радост').

УМАЛИТЕЛНИ И ХИПОКОРИСТИЧНИ ИМЕНА (NOMINA DEMINUTIVA ET MELIORATIVA). НАЗВАНИЯ ЗА МАЛКИ СЪЩЕСТВА И СЪЩНОСТИ

Като се има предвид славянският характер на българския език съвсем естествено е, че категорията *Nomina deminutiva et meliorativa*, в която е включена и субкатегорията *Названия за малки (и млади) същества и същности*, е най-многочислена.

Умалителни и хипокористични имена

Изходна точка за образуването на деминутивите са названията от другите словообразователни категории, следователно основите на деминутивните формации са винаги десубстантивни (Кочев 1971: 170). Тук те представляват съществителни имена, които се модифицират, като се свързват с домашни деминутивни наставки, прибавени към гръцки заемки в български. Новообразуваните хибридни формации запазват семантиката на мотивиращите думи, като допълнително изразяват а) умяляване на физическите параметри на денотата или б) експресивно отношение на говорещия към денотата, т.е. конотацията може да бъде от обективен или субективен характер. Обикновено двата семантични нюанса се преплитат, тъй като видът на малките същества и предмети винаги предизвиква и емоционално отношение, т.е. чувството е вторично и се поражда от обективните характеристики (Димитрова 1959: 263-319; Кочев 1963: 312; Бело 2001: 111 и др.). Въпреки преплетеността в зависимост от това дали преобладаващото основно значение е физическото умяляване или е израз на емоционално отношение, формациите са с *предимно деминутивен* характер или с *предимно хипокористичен* характер.

Названия с предимно деминутивен характер

Имена от женски род

1. **Н а с т а в к а -ка:** **А.** Присъединена към имена от женски род: *авлийка* 'малка „авлия“, двор'; *камарка* 'малка „камара“, стая', *колийба* 'малка „колиба“'; *прѝсфорка* 'малка „прѝсфора“, обреден хляб'; *филийка* 'малка „филия“, резен'; и др. **Б.** Присъединена към имена от мъжки род: *калистѝрка* 'малък „калистѝр“, мотика'; *пѝе-кѝлка* 'малък „пѝекул“, торба, кесия'; *сакѝлька* 'малък „сакѝл“, торба, кесия' и др. **В.** Присъединена към имена от среден род: *мандѝлка* 'малко „мандѝло“, заключалка за врата'; *пиятка* 'малко „пия(я)то“, чиния' и др.

2. **Н а с т а в к а -ичка,** д е р и в а т на суфикс *-ка*, свързана с имена от женски род: *ѝспричка*, *карфѝчка*, *кѝкличка*, *лѝмбичка*, *ливѝдичка*, *мѝндричка*, *мѝдичка*, *скѝричка*, *стѝмничка* и др.

3. **Н а с т а в к а -ѝнка,** д е р и в а т на суфикс *-ка*: *каѝдинка* 'малка „каѝда“, каченце'; *ламбѝнка* 'малка „лѝмба“'.

4. **Н а с т а в к а -чинка,** д е р и в а т на суфикс *-ка*, присъединена към име от мъжки род: *сакѝльчинка* 'малък кожен „сакѝл“ кесия', срв. гр. *σακοϋλια* мн.ч. от *σακοϋλι* 'чувалче, пакет, кесия'.

5. **Н а с т а в к а -арка,** присъединена към име от среден род: *диплѝрка* 'малко „диплѝ“, черга от два плата'.

6. **Наставка -урка,** присъединена към имена от женски род: *каѝдурка* 'малка „каѝда“, каченце'.

7. **Н а с т а в к а -ица:** Свързва се само с имена от женски род: *кѝклица* 'малка „кукла“', срв. гр. *κοϋκλα* 'кукла'; *лѝмбица* 'малка „лѝмба“, газениче'; *стѝмница* 'малка „стѝмна“', срв. гр. *στѝμνος* 'съд за вино' и др. Д е р и в а т *-чица*: *скилѝдчица* 'малка „скилѝда“ чesън'.

Имена от среден род

8. **Н а с т а в к а -че:** **А.** Присъединена към имена от женски род: *кѝнче* 'малка „кѝна“ снимка'; *ликѝтче* 'малка „ликѝтка“, хурка за памук' *паламѝрче* 'малка „паламѝрка“, дървена ръкавица с рог' и др. **Б.** Присъединена към имена от мъжки род: *калистѝрче* 'малък „калистѝр“, мотичка'; *комѝтче* 'малък „комѝт“'; *месѝлче* 'малък

„месàл“, кърпа; *паку̀лче* 'малък „паку̀л“, торба' и др. Д е р и в а т и - иче: *ку̀на̀диче* 'малка „ку̀на̀да“, бялка'; и др. ; -ченче: *охлювченче* 'малък „охлюв“'.

9. Н а с т а в к а -è (е): А. Присъединена към женски основи: *колибè* 'малка „колиба“'; *куклè* 'малка „кукла“'; *стомнè* 'малка „стòмна“, делва'. Б. Присъединена към мъжки основи: *пеку̀ле* 'малък „пèкул“, торба'; *саку̀ле* и др.

10. Н а с т а в к а -це: *мандàлце*.

11. Н а с т а в к а -енце: *китенце*, *стомнèнце*.

Д е р и в а т н а н а с т а в к а -енце е -ченце: *кòкалченце*, *лас-тàрченце* 'малък „ластàр“, клонче'.

12. Н а с т а в к а -чо: *кърчо* < кир 'господин', срв. гр. *κύρις* 'господин, господар'.

Формация в мн. число: *скарп̀йнки* 'летни женски обувки' < *скарп̀йни* 'отворени обувки', срв. гр. *σκαρπίνι* 'половинки (обувки)'

Названия с предимно хипокористичен характер

Имена от мъжки род

13. Н а с т а в к а -еу. Свързва се само с основи от мъжки род и е носител предимно на емоционално отношение – *комàтеу*, *кром̀йдеу*, *ор̀йзеу*, *пангàлеу*, *пип̀ереу*, *пип̀онеу*, *пир̀онеу*, *тамя̀неу*, *фасу̀леу* и др. Д е р и в а т н а с у ф и к с -еу е -чеу: *темя̀нчеу*.

Имена от женски род

14. Н а с т а в к а -ка: *мару̀лка*, *пачеу̀рка*, *пендол̀йрка* и др. Д е р и в а т и: -й̀йка: *мистр̀ййка* и др.; -инка: *мирод̀йнка* и др.; -ичка//*еничка*: *зун̀ичка*, *пàтеричка*, *скарф̀йчка*, *зун̀еничка*.

15. Н а с т а в к а -ица: *миризм̀ица*, *полàдица* < „пула̀да“ 'млада кокошка'; *марул̀чица* и др. Н а с т а в к а -ица, присъединена към формация в мн.ч.: *хòрица*.

Имена от среден род

16. Н а с т а в к а -че: А. Присъединена към основи от мъжки род: *кораб̀арче*, *кром̀идче*, *мàйсторче*, *мол̀ивче*, *пип̀онче*, *прама-тàрче*. Б. Присъединена към основа от женски род: *пендàрче*.

17. Н а с т а в к а -це, свързана с основа от среден род: *хорѝце*.

18. Н а с т а в к а -чо: *паратиканчо* < „паратикан“ ’безделник’.

Названия за малки (и млади) същества

Тук се отнасят названия от лексико-семантичните групи имена за лица и имена на животни.

Имена от женски род

1. Н а с т а в к а -ка: *калманка* ’дъщерята на „калиманата“, кръстничка’; *профирка* ’млада „профира“; птица гроздарка’; и др.

Д е р и в а т и на наставка -ка са -йнка: *пуладйнка* ’млада „пулада“, кокошка’; -ййка: *попадййка* ’невестулка’, мотивирано от „попадйя“ и др.

2. Д е р и в а т на наставка -ица е -йица: *попадйица* ’невестулка’ и др.

Имена от среден род

3. Н а с т а в к а -че: *еврейче* ’млад „евреин“; *поклисърче* ’млад „поклисър“, дете, което ходи подир възрастните хора’; *християнче* и др. Д е р и в а т и на суфикс -че са -ярче и -ниче: *лихусниче* ’дете, на което майката е „лихуса“, ’родилка’ и др.

Названия за малки същности

Тези формации носят значение, съвсем различно от това на основната дума и в известен смисъл те не са истински деминутиви. Тяхна отличителна черта е пълната им лексикализация (Кочев 1971: 174). Разгледаните мотивирани образувания са субстанциални, като са производни само формално, но в семантично отношение са независими лексикални единици. Значението на основната дума преминава към значение на деминутива най-често въз основа на сходство по някакъв признак. Тук те са представени най-вече от названия от лексико-семантичната група имена на растения и порядко – имена на предмети.

Имена от женски род

1. Н а с т а в к а -ка: *панаирка* ’раст. Белоградче’, мотивирано от „панайр“ и др.

Д е р и в а т и на наставка -ка са -йчка: *калугерйчка* ’раст. водна перуника’, мотивирано от „калугер“; -ика: *тамяника* ’раст. огничево биле’, мотивирано от „тамян“.

2. Н а с т а в к а -ица: *калугерица* 'раст. водна перуника' и др.

Имена от среден род

3. Н а с т а в к а -че: *дàскалче* 'насекомо божя кравица', мотивирано от „дàскал“; *типèрче* 'растение с бели дребни цветчета', мотивирано от „пипèр“.

Д е р и в а т и на суфикс -че са -иче: *литуриче* 'дървен печат с кръст', мотивирано от „литурия“ 'питка с печат'; -ниче: *просфòрниче* 'раст. богородична ръка', мотивирано от „прòсфора“; -àрче: *ливадàрче* 'раст. сален', мотивирано от „лива̀да“; -ийче: *попадийче* 'бяло цвете', мотивирано от „попадйа“ и др.

Умалително-гальовните имена се разпределят в доста разнообразни лексико-семантични групи: имена за лица, имена на предмети, животни, постройки, храни и др. При формациите с предимно деминутивен характер най-богат на названия е словообразователният тип със суфикс -ка и дериватите му, следван от суфикс -че и суфикс -ица. Към словообразователния тип със суфикс -ец се отнасят названия с предимно хипокористичен характер. Изразяващи предимно гальовно, нежно отношение са и формации с наставка -ка и -ица от женски род и с наставка -че от среден род. Някои от модифицираните названия запазват граматичния род на изходната неутрална формация (образуваните със суфикс -ец, -ица, -це), но в повечето случаи наставките водят до смяната му в полза не само на среден (типично преди всичко за книжовния език), но и на женски род. Това съотношение между новообразуваните хибридни формации от женски и от среден род се запазва и при названията за малки (и млади) същества и същности. Това доказва диалектния характер на промяната на граматичния род в женски при тези категории (Кочев 1971: 170).

УВЕЛИЧИТЕЛНИ И НЕОДОБРИТЕЛНИ ИМЕНА (AUGMENTATIVA ET PEJORATIVA)

Словообразователната категория *Увеличителни и неодобрителни имена* е много слабо представена от българо-гръцки хибридни формации. Към нея се отнасят названия, образувани чрез суфикса-

ция, които само модифицират основното значение на мотивиращия облик, без да го променят. Увеличителният признак, носен от суфикса, е неразривно свързан с изразяването на експресивност, най-често негативна (Кочева, Кочев 1973: 183). Пейоративността в различни степени (пренебрежение, унижение, ирония, презрение, неодобрение и др.) присъства успоредно с аугментативността, тъй като представата за големи същества и същности винаги поражда емоционално отношение. Поради това те се обединяват в една категория, като в зависимост от това дали преобладава физическият или емоционалният признак, се разглеждат като такива с предимно аугментативен характер и с предимно пейоративен характер.

С предимно аугментативен характер:

Имена от мъжки род

стoвнàр 'голяма „стòвна“, стòмна, котел', срв. гр. στáμνος 'съд за вино'.

Имена от среден род

1. Н а с т а в к а *-ище*: *дру̀мище, ливàдище, сòрище* 'голям „сор“, купчина', срв. гр. σωρός 'куп'.

С предимно пейоративен характер:

Имена от мъжки род

попeтàна 'подигравателно 'голям „поп“, срв. гр. παλάς 'поп'.

Имена от женски род

дяволèтина 'пейоративно от „дявол“, лукав човек', срв. гр. διάβολος 'дявол, клеветник'. Названието е от общ морфологичен род, т.е. може да бъде отнесено както за лица от женски, така и за лица от мъжки род.

Имена от среден род

2. Н а с т а в к а *-ище*: *лам̀ище, пихт̀ище, пòпище, хар̀ище* 'пейоративно от „хàро“ 'стар, грозен човек, страшилище'.

По-ясно изразен е словообразователният тип със суфикс *-ище* и при названията с предимно увеличителен характер и при предимно пейоративните имена. Този формант запазва и при хибридните формации една от основните си функции в български, а именно да

образува увеличително-неодобрителни имена, като се свързва с основи от всички родове.

СЪБИРАТЕЛНИ И ЕДИНИЧНИ ИМЕНА (NOMINA COLLECTIVA ET SINGULATIVA)

1. Събирателни имена

Тук на анализ се подлагат само словообразователните събирателни имена (Кочев 1971: 166), т.е. имената, които модифицират основното субстанциално отношение, без да се имат предвид семантичните събирателни.

I. Названия с нееднозначно тълкуване:

Широките възможности за изразяване на идеята за колективност прави тази словообразователна категория относително несамостоятелна и тясно преливаща се с другите.

Колективното значение е присъщо и на много от локалните названия (*колиба̀к*, *ливада̀(я)к*). В някои от примерите се среща преливане на колективни в атрибутивни отношения (*еврѐйство*, *игу̀менство*, *христия̀нство*). Това са хибридни образувания с наставка *-ство*, чиято първоначална роля е да образува отвлечени имена, които означават качество, състояние или професия, занятие. При част от тях наставката *-ство* развива и събирателно значение като започва да означава и сбор, неделимо единство от лица с такива качества, с такова положение (Димитрова 1967: 137). И не на последно място, осезаема е връзката на събирателните имена с имената за изразяване на субстанциално отношение (*ровѐнїца* 'слама от „ров“', срв. гр. *ρόβι* 'фий').

II. Названия с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а *-ак (-як)*: *ласту̀няк* 'сбор от „ласту̀ни“, стъбла на растения'; *скива̀лак* 'сбор от „скива̀ли“, отпадъци при веене на жито' и др.

Имена от женски род

2. Н а с т а в к а -ина: *мухлòвина* 'място, където се е събрала много „мұхла“, мухъл', срв. гр. *μουχλα* 'мухъл'; С деривата -*ничина* се образува *плитничина* 'прах от стрита „плита“, кирпич'.

3. Н а с т а в к а -ика: *пиперика* 'листата на „пипера“'.

4. Н а с т а в к а -н(и)ца: *папурèница* 'отрязани стебла и листа от „папур“, царевица'; *папуренца* 'шума от „папур“, царевичак'.

2. Единични имена

В рамките на подкатегорията *Единични имена* са разгледани редица формации, които са имена за носители на субстанциално отношение: (*е*)*гюптин*, *еврèин*. Освен като сингулативно, и към категорията *Имена за носители на субстанционално отношение* може да се разглежда и названието *паспулàйца* 'снежинка, бяла като „паспàл“, брашнен прах', срв. гр. *пασπάλη* 'брашно'.

1. Формации с еднозначно тълкуване:

Имена от мъжки род

1. Н а с т а в к а -ин³: *вàрварин*; *месìтин* 'посредник', срв. гр. *μεσίτης* също; *пангалòзин* 'хаймана', срв.гр. *πάγκαλος* 'красив, прекрасен'.

Имена от женски род

2. Н а с т а в к а -àчка: *папурàчка* 'единично стебло на „папур“, царевица'.

3. Н а с т а в к а -уна: *властуна* 'стебло на диня, пъпеш, тиква и краставица'.

Сравнително слабо е представена словообразователната категория *Nomina collectiva et singulativa*, като при колективните названия словообразователните типове са повече, но са представени от ограничен брой формации. Основен за мъжки род е словообразователният тип с наставка -ак(як), а наименованията от женски род се образуват със суфиксите -ина, -ика и -н(и)ца. Типовете в подкатегорията *Единични имена* са много малко на брой и са немногочислени.

³ Н а с т а в к а -ин освен, че е носител на идеята за единичност, прави заемката хибридна формация, т.е. обект на синхронно словообразуване. В този смисъл стои на границата между адаптация и асимилация.

ДВОИЧНИ ИМЕНА (NOMINA MOTA)

Предмет на анализ тук са двойките, чието именуване има сло-вообразователен характер (Кочев, Домусчиева 1997/98: 46). При тях обличите за женски род се различават от от маскулинните само с модификационното си значение, като имат същата ономасиоло-гична характеристика.

Женсколичните формации се образуват: **1)** с прибавянето на су-фикси директно към *формите за мъжки род*, които се включват изцяло в производната основа (*дявол – дяволица*); **2)** без посредни-чеството на суфиксите за мъжки род, а в успоредица с тях (*палавец – палавка*) (Кочев 1972: 177; Тетовска-Троева 1986: 359; Холиол-чев 1962: 309). В този случай „е налице неутрална основа, еднакво ориентирана както към мъжките, така и към женските образува-ния“ (Кочев, Домусчиева 1997/98: 51).

1. Модел, в който основен член е названието за мъжка битност

При този тип *лексико-хибридни корелати* формите за мъжки род, които са просто адаптирани гръцки заемки, се включват изця-ло в производната основа.

-ø//-иня: *монàх – монахиня*.

-ø//-ица: *дàскал – дàскалица; дявол – дяволица; еретик – ере-тица; калугер – калугерица; клисàр – клисарница; кореш – ко-реш(н)ица*.

-ø(-ин)//-ка: *арбанàс(ин) – арбанàска; аргàт(ин) – аргàтка; дàскал – дàскалка; игумен – игуменка; иконòм – иконòмка; калугер – калугерка; клисàр – клисàрка; майстор – майсторка; и др;*

2. Смесен модел: В следващите примери и маскулинните и фе-миналните наименования представляват хибридни формации, т.е. могат да се разглеждат като образувани независимо една от друга, свързани директно с основата. Комбинациите от корелативни нас-тавки при двоичните имена от този вид са следните:

-ар(-ин)//-арка: *калезмàр – калезмàрка; калесàр – калесàрка; колибàр – колибàрка; коматàр – коматàрка; и др.*

-нар//-нарка: *нестинàр – нестинàрка*, срв. гр. εν εστία 'в огъня'.

-тар//-тарка: зия̀тар – зия̀тарка, срв. гр. ζήλεια 'ревност, злоба'.

-ал//-алка: пенда̀л – пенда̀лка, срв. гр. πένθος 'болка'.

-ан//-анка: комата̀н(ин) – комата̀на(ка).

-аш//-ашка: колиба̀ш – колиба̀шка, срв. гр. κολύβη 'колиба'.

-ец//-(й)ка: византи́ец – византи́йка; гю́пец – гю́пка; европе́ец – европе́йка; па́лавец – па́лавка.

-(д)жйя//-(д)жйийка(джика): евтинд́жйя – евтинд́жййка, срв. гр. ευθηνός 'евтин'; панаирд́жйя – панаирд́жййка, срв. гр. παναγύρι 'панаир'; скандалд́жйя – скандалд́жййка; хоратад́жйя – хоратад́жййка, срв. гр. χωρατεύω 'шегувам се, закачам се'.

-ин//-(н)ка: гю́птин – гю́пка; христи́янин – христи́янка.

-ник//-(н)ица: арма̀сник – арма̀сница < арма̀свам, срв. АО арма̀са от гр. αρμάζω 'годя се'; афоре́сник – афоре́сница < афоре́сам, срв. АО афо́рис- на гр. афо́ρίζω 'отлъчвам'; дру̀мник – дру̀мница, срв. гр. δρόμος 'път, шосе'; маге́сник – маге́сница < маге́свам, срв. АО на гр. μαγεύω 'извършвам магии'; па́лавник – па́лавница; па́рясник – па́рясница и др.

-аник//-(ни)ца: ори́саник – ори́саница; проко̀псаник – проко̀псаница и др.

-ко//-(к)ка: коко̀рка – коко̀рка 'този/тази, който/която се „коко̀ри“, гордее, перчи' < коко̀ря (се), срв. кокко̀реѹомаи 'перча се, ежа се'.

С л о ж н и ф о р м а ц и и:

-ач//-(а)чка: хоро́йграч – хоро́йграчка;

-ец//-(н)ка: игро́хорец – игро́хорка; пиперо́ядец – пиперо́ядка; хоро́вodeц – хоро́вodka.

-ец//-(н)ица: идолопокло́нец – идолопокло́нница.

-ник//-(н)ичка: идолопокло́нник – идолопокло́нничка.

Словообразователната категория *Nomina tota* включва значителен брой формации, възникнали на домашна почва като резултат от хибридно словообразуване. Най-характерна наставка при модела 'женска словообразователна формация, получена от мъжки имена с помощта на наставка' (Кочев, Домусчиева 1997/98: 50), е *-ка*. По образаца да̀скал – да̀скалка се образуват шестнадесет лек-

сико-хибридни корелационни двойки, по образца *дявол – дяво-
лѝца* – седем. При смесения модел корелацията *-ник//-(н)ица* и
разширените ѝ варианти *-аник//-(н)ица* се среща при общо седем-
надесет двойки, с образца *калесàр – калесàрка* се свързват общо
осем корелативни наименования, а с образца *мàндраджия –
мàндраджийка* – седем. В зависимост от акцентировката, която
може да се постави на двата компонента в ономасиологичната
структура – ономасиологичния признак и ономасиологичния базис,
за някои от названията е характерна преливност между отделните
словообразователни категории. Характерната за българските гово-
ри конкуренция на суфиксите е налице и при хибридните образу-
вания, срв. например *пàлавец – пàлавник//пàлавка –пàлавница*
(*пàлавица*); *колибàр(ин) – колибàш // колибàрка – колибàшка*, *ко-
матàн(ин) – коматàр // коматàна (коматàнка) – коматàрка, ко-
корàн // кокорко // кокорàчко – кокорка* и др.

12. ПРЕФИКСНИ ОБРАЗУВАНИЯ

Относително малко на брой са българо-гръцките хибридни об-
разувания, съставляващи словообразователната категория *Префикс-
ни образувания*. В ономасиологично отношение се делят на две
подкатегории: названия *от смесен тип* и названия *от чист тип*.

I. Префиксни образувания от смесен тип

В структурно-морфологично отношение те са двучленни и се
състоят от предлог-представка и съществително име, което при
разглежданите хибридни формации получава допълнително и нас-
тавка. Така тези названия са от мутационен вид.

Предвид предметността, залегнала в ономасиологичното от-
ношение на тези имена, част от тях могат да бъдат отнесени и към
други словообразователни категории, изразяващи субстанциално
отношение (срв. напр. образуването: *подрàсник*).

1. П р е ф и к с *по-*: *подрұм(и)че, позұняк /позұник*.

II. Префиксни образувания от чист тип

2. П р е ф и к с *не-*:

Тези формации носят отрицателно значение, противоположно на семантиката на мотивиращия облик: *непрокопсия, нескопосия, непрокопсаник, нескопосник*.

В образуването *нескопосник*, мотивирано от *скопосник*, наред с обстоятелствено-признаковата целенасоченост може да се открие и атрибутивно и процесуално отношение: ‘този, който върши работата си „не със скопос“’ (*не-скопос-ник*), ‘този, който е „нескопосен“’, прибран, уреден човек’ (*не-скопосн-ик*), ‘този, който „не скопосва“’, не прави нещо умело’ (*не-скопос-ник*).

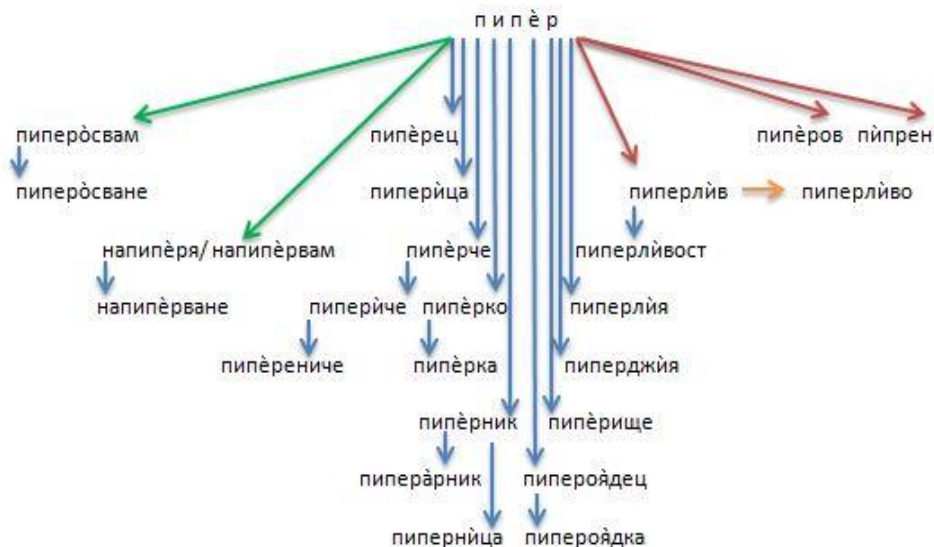
ТРЕТА ЧАСТ ОБОБЩЕНИЕ

Хибридните формации са показателни за степента на асимиляция на гръцките заемки в езика. Те се превръщат в маркер за словообразователната динамика, поради което заемат особено място в българския лексикален фонд. Най-голямата част от гръцките заемки не само че образуват цели етимологично-словообразователни гнезда, но и мотивират (вече на българска почва) други производни названия. Преобладаващи са случаите, в които в основата на тези богати етимологично-словообразователни гнезда ляга *съществително*, заето от гръцки език.

В схемите, които следват, за разкриване на словообразователните връзки се използват следните графични знаци:

- а) *съществително* – вертикална стрелка ()
- б) *прилагателно* – наклонена стрелка отляво надясно ()
- в) *глагол* – наклонена стрелка отдясно наляво ()
- г) *наречие* – хоризонтална стрелка ()

Богат е кръгът от производни на **съществителното** *пипѐр* < *πιπέρι*:

В немалко други случаи мотивиращата дума е **глагол**, зает от гръцки език (напр. глаголет *прокòпсам* // *прокòпсвам* от аористната основа *про̀коψ-* на гръцкия глагол *прокóβω* (*прокóπτω*) 'сполучвам, напредвам, успявам'):

В словообразователните процеси се включват и заети от гръцки език **прилагателни** имена (напр. прилагателното *евтин* от гр. *ευθηνός* 'евтин'):

Предвид ономаσιологичната многостранност на мотивацията много от разгледаните хибридни облици могат да бъдат възприети като обусловени от различни думи, част от цяло семейство от форми, с които са свързани *и диахронно, и синхронно*.

След представянето и анализа на българо-гръцките субстантивни хибриди в тази част се обобщават резултатите и се правят по-конкретни изводи.

1. Установява се, че най-многочислена е категорията *Nomina diminutiva et meliorativa*, в която е включена и субкатегорията Названия за малки (и млади) същества и същности. Добре представени са и категориите *Nomina actionis et resultativa*, *Nomina instrumenti*, *Nomina actoris*, *Nomina mota* и категорията Носители на субстанциално отношение. В количествено отношение следват категориите *Nomina attributiva*, *Nomina agentis* и *Nomina loci*. Ограничен брой са хибридните формации, които се включват в категориите *Nomina collectiva et singulativa*, *Nomina augmentativa et pejorativa* и Префиксни образувания.

2. Става ясно, че от морфологично гледище в преобладаващата част от хибридните субстантиви предпочитана мотивираща основа са *гръцките* заемки – *съществителни имена*. В количествено отношение следват *глаголите*. Заетите *прилагателни* имена лягат в основата на по-ограничен брой субстантивни хибридни формации.

3. *Формантите*, с които се образуват субстантивните хибриди са доста разнообразни, а *словообразователните типове* в рамките на една категория са с различен обем и заемат различно място в категорията и в цялостната словообразователна система.

По-характерните наставки в различните категории са: **а)** при производителските имена: *-ник (-аник)*, *-ар* (за мъжки род) и дериватите *-ница*, *-аница*; *-ърка*, *-ърчка*, *-ърлка*, *-лървка* (за женски род); **б)** При вършителските имена: *-ар (-тар)*, *-джия (-аджия)*, *-ник*, *-ин (-янин, -анин, -ерин)* (м.р.), *-ърка (-ърка)*, *-анка*, *-ърлка*, *-джийка*, *-ица (-ница)*, *-ка*, *-енка* (ж.р.), *-че* (ср.р.); **в)** при имената за носители на определени черти: *-ник* (м.р.), *-ица (-арица, -ащница)* (ж.р.) и *-ство* (ср.р.); **г)** при имената за носители на субстанциално отношение: *-ец*, *-ин*, *-ник -ко* (м.р.), *-ка (-ърнка, -инка, -ършка)*, *-ица (-ница, еница, -ян(и)ца, -овица, -еница)* (ж.р.), *-че (-иче)* (ср.р.); **д)** при инструменталните имена: *-ник (-ърник, -ятник)* (м.р.), *-ка (-арка, -илка, -урка, -авка -ачка, -джийка)* (ж.р.) и *-ило, -ало* (ср.р.); **е)** при имената за места: *-ник*, *-як*, *-лок*, *-лък* (м.р.), *-ница* (ж.р.), *-ище* (ср.р.); **ж)** при имената за действия и за резултати от действия: *-ия, -ост* (ж.р.) и *-не, -ило* (ср.р.); **з)** в категорията Умалителни и хипокористични имена: *-ец* (м.р.), *-ка, -ица* (ж.р.), *-че* (ср.р.); **и)** в категорията на увеличителните и неодобрителните имена: *-ище* (ср.р.); **к)** в категорията Събирателни и единични имена: *ак(як)* (м.р.), *ина, -ика и -н(и)ца* (ж.р.) за колективните и *-ин* (м.р.) *-ачка* (ж.р.) за сингулативните названия; **л)** при двоичните имена основна наставка за образуване на женски наименования, зависими от наименованията в мъжки род, е *-ка*. При смесения модел най-добре представена е корелацията *-ник//-(н)ица* и разширените ѝ варианти *-аник// -аница*; **м)** при префиксните образувания от смесен тип се

оформя един словообразователен тип с префикс *по-* и с префикс *не-* при названията от чист тип.

4. Някои от наставките участват в изграждането на словообразователни типове от различни категории. Сред названията от мъжки род с по-широка употреба са суфиксите *-ник*, *-ец*, *-ар*, *-чия*, *-джия*, *-ин* и *-лък*. При имената от женски род най-широк е словообразователният диапазон на наставка *-ка* и нейните деривати, както и наставка *-ица* и дериватите ѝ. При имената от среден род транскатегориалните наставки са: *-ко*, *-ице* и *-ство*.

Отчита се и фактът, че някои от наставките участват в изграждането на *цели словообразователни модели* (Кочев 1992: 370). Така например при имената от мъжки род суфикс *-ник* оформя словообразователни типове от категориите *Имена за производители на действие* (*калѐсник* 'този, който „калѐсва“, кани на сватба'), *Имена за вършители на действие* (*друмник* 'този, който ходи по „друмове“') и *Имена за носители на определени черти, свойства* (*палавник* 'този, който е „палав“').

5. Нееднозначното тълкуване при част от разгледаните хибридни образувания води до преливност между отделните словообразователни категории. То се дължи преди всичко на многостранността на ономасиологичната мотивация, в следствие на която, мотивираната дума може да се свърже с различни мотивиращи основи и да бъде отнесена и към различни категории. От друга страна, нееднозначната интерпретация може да се дължи на различната акцентировка, която може да се постави на двата компонента в ономасиологичната структура – на ономасиологичния признак или на ономасиологичния базис.

6. Систематизацията на материала показва, че често срещано явление е една и съща гръцка заемка да влиза в ролята на мотивираща основа на две, а понякога и на повече хибридни формации, попадащи в различни словообразователни категории (срв. например: *пиперкар* 'този, който продава „пипер“'; *пипѐрник* 'градина от „пипер“'; *пипѐреница* 'туршия от „пипер“ и домати'; *пипѐрко* 'човек лют като „пипер“'; *пипѐрениче* 'съдче за туршия от „пиперки“')

< пипер, срв. гр. *πιπέρι* 'пипер'). В някои случаи към една мотивираща основа са прибавени различни суфикси, а така получените хибридни образувания са с еднаква семантика. Те могат да бъдат разглеждани като словообразователни синоними в контекста на явлениято *конкуренция на суфиксите* (Докулил 1962: 88; Вендина 1976: 93), т.е. един от случаите на конкуренция при словообразуването (срв. *пипѐрище*, *пипѐрник* от „пипѐр“; *хѐрище*, *хорѐлище* от „хорѐ“, танц. Също така, са регистрирани и някои случаи на *конкуренция при префиксите* (*приѝсоска*, *прѝсоска*, *сѝска*, *насѝска* 'парче плат за „насѝсване“, наставяне на друго парче, нещо придадено, „насѝсано“). Отбелязани са и някои хибриди с мотивиращи основи, които се срещат и в книжовния език и в народните говори, но свързани с различни суфикси, срв. например *майѝсторлѝк*, *мѝйѝсторѝство*, и такива, които и в двете си форми са характерни само за разговорния език, срв. например *даскалѝк*, *дѝскалѝство*. Освен при еднокоренните конкуренция се наблюдава и при *композиционно оформените облици* (вж. Балтова 1983; Домусчиева 1999 и др.). По отношение на българо-гръцките хибридни формации такива случаи са сложните съществителни: *идолопоклѝнник* / */идолопоклѝнец* – *идолопоклѝнничка* // *идолопоклѝнница*; *хорѝйгрец* // *хорѝйграч* и др. Наблюдава се, макар и рядко, и размяна на местата в сложната дума, срв. *хорѝйгрец*, *игрохѝрец*. Посочените примери на *словообразователни синоними* показват потенциала на българските говори да образуват разнообразни названия от една и съща мотивираща основа с гръцки произход и са доказателство за пълната асимилация на гръцките заемки в българската езикова среда.

7. Гръцките заемки, многобройни в български, са от различно естество и са проникнали в почти всички слоеве на езика. В резултат на извършения анализ на образуванията от тях на домашна почва хибридни субстантиви може да се каже, че най-многочислени са наименованията, свързани с личния живот на човека и човешките взаимоотношения: отделна подгрупи съставляват лексемите, характеризиращи поведението на човека; неговата професия, занаят

или длъжност; неговата външност; неговата социална, религиозна или народностна принадлежност. Друга голяма група хибриди са от областта на селския бит и стопанство, свързани с местния поминък, с устройството на дома, елементи на облеклото, кухнята. Тематична област формират и производните, свързани със заобикалящата среда, като: названия от природата и названия за места; названия от растителния и названия от животинския свят. Разгледаният материал включва още лексеми, които могат да бъдат обособени като тематична група, съдържаща абстрактни названия на качества, състояния и действия. Също така, се обособява и тематична група на редки и остарели думи.

Богатият материал, анализиран и класифициран по словообразователни категории, показва ясно, че голям брой от гръцките заемки в езика ни не само стават част от българския лексикален фонд, но вече преминали през етапа на адаптацията – фонетична и морфологична, се превръщат в произвеждащи основи и по този начин *участват в синхронните словообразователни процеси* на българския език.

Библиография към автореферата:

Андриотис 1952: *Ανδριώτης, Ν.Π.* «Τα ελληνικά στοιχεία της βουλγαρικής γλώσσας». Αρχαίον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού 17:34-100, Αθήνα, 1952.

Бело 2011: *Бело, Р. В.* Деминутивният модел със суфикс -ица в балканските езици. – Македонски преглед, 2001, № 4, 111-136.

Будзишевска 1969: *Budziszewska, W.* Zapożyczenia greckie w historii języka bułgarskiego. Warszawa, 1969.

Вендина 1974: *Вендина, Т. И.* Еще раз к явлению конкуренции суффиксов -ik(a)/-ic(a) (лингвгеографическая локализация). Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1974. М., 1976. 93-113. – В: <http://www.inslav.ru/ob-institute/sotrudniki/706-vendina> (29.04.2016).

Дзидзилис 1990: *Дзидзилис, Хр.* Фонетични проблеми при етимологизуване на гръцките заемки в българския език. С., 1990.

Димитрова 1967: *Димитрова, М.* Категорията събирателност в съвременния книжовен български език. – Изв. Инст. бълг. ез., 13, 1967, 127-156.

Димитрова 1959: *Димитрова, М.* Умалителните имена в книжовния български език. – Изв. Инст. бълг. ез., 6, 1959, 263-319.

Докулил 1962: *Dokulil, M.* Tvoření slov v češtině. T.1. Praha, 1962.

Докулил 1967: *Dokulil, M.* (и съавторски колектив). Tvoření slov v češtině. T.2, 1967.

Домусчиева 1999: *Домусчиева, Л.* Сложни имена за действия и за резултати от действия от ж.р. в българските говори. – В: Актуални проблеми на българското словообразуване. София, 1999, 252-263.

Кочев 1971: *Кочев, Ив.* Диалектни категории и типове при словообразуването на съществителното име (съпоставително изследване върху материал от три български говора). – Изв. Инст. бълг. ез., 20, 1971, 107-185.

Кочев 1963: *Кочев, Ив.* Особенности при словообразуването на съществителни имена с емоционална оцветеност в подбалканския говор. – В: Славистичен сборник (По случай V Международен конгрес на славистите в София), С., 1963, 312-318.

Кочев 1992: *Кочев, Ив.* Словообразователен тип и словообразователен модел. – Български език, № 5, 1992, 365-370.

Кочев, Домусчиева 1997/98: *Кочев, Ив., Л. Домусчиева.* Двоичните имена (Nomina mota) в славянските езици (с особен оглед към българския език). – Български език, № 1, 1997/98, 46-54.

Кочева, Кочев 1973: *Кочева, Ем., Ив. Кочев.* Nomina augmentativa et pejorativa. – В: Славянска филология. Т. 12, Езикознание, Доклади и статии за VII международен конгрес на славистите. София, 1973, 183-192.

Кювлиева 1980: *Кювлиева, В.* Морфологична адаптация и асимилация на турските заемки – съществителни и прилагателни- в българския език. – Изв. Инст. бълг. ез, 24, 1980, 78-136.

Кяева 1996: *Кяева, Ел.* Словообразователната категория имена за качества (*nomina essendi*) в българските говори в Македония. – В: Лингвистични студии за Македония. МНИ, София, 1996, 453-476.

Леков 1958: *Леков, Ив.* Словообразователни склонности на славянските езици. София, 1958.

Матов 1893: *Матов, Д.* Гръцко-български студии, – В: Сборник за народни умотворения, IX, София, 1893, 21-84.

Милев 1958: *Милев, Ал.* Един гръцки автор за гръцките елементи в българския език. – Български език, кн. 2, 1958, 187-196.

Мирчев 1978: *Мирчев, К.* Историческа граматика на българския език. III изд., София, 1978.

Мострова 1989: *Мострова, Т.* Имена за действия и за резултати от действия в два превода от XIV в. – Език и литература, 1989, № 2, 52-58.

Перчеклийски 2008: *Перчеклийски, Л.* Словообразователни категории и типове при съществителните имена в Троянския дамаскин от XVIIв., Благоевград, 2008.

Перчеклийски 2011: *Перчеклийски, Л.* Словообразуване на *Nomina abstracta* в евангелски паметници от X и XI век. (с особен оглед към мариинското четириевангелие), Благоевград, 2011.

Радева 1991: *Радева, В.* Словообразуването в българския книжовен език. София, 1991.

Стоянов 1980: *Стоянов, Ст.* Граматика на българския книжовен език. София, 1980.

Тетовска-Троева 1986: *Тетовска-Троева, М.* За словообразователната интерпретация на деятелните имена от женски род. – Български език, № 4, 1986, 357-363.

Филипова-Байрова 1969: *Филипова-Байрова, М.* Гръцки заемки в съвременния български език. София, 1969.

Холиолчев 1962: Холиолчев, Хр. Диалектни наставки за образуване на деятелни имена от ж.р. – Изв. Инст. бълг. ез., 8, 1962, 309-314.

Шимански 1968: *Szymański, T.* Słowotworstwo rzeczownika w bułgarskich tekstach XVII-XVIII wieku. Wrocław - Warszawa - Kraków, 1968, 71-118;

Лексикографски източници:

Анастасов, В., Хр. Дейкова, Л. Димитрова-Тодорова и др. Български етимологичен речник. Т. VII, слово-терясвам, С., 2013.

Анастасов, В., Хр. Дейкова, Л. Димитрова-Тодорова и др. Български етимологичен речник. Т. VI, пускам - словар, С., 2002.

Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев и др. Български тълковен речник (IV издание, допълнено и преработено от Димитър Попов, С., 2003), С., 1955.

Анастасов, В., Т. Тодоров, Л. Димитрова-Тодорова и др. Български етимологичен речник. Т. V, падеж-пуска, С., БАН, 1996.

Георгиев, Вл., Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев и др. Български етимологичен речник. Т. I, А-З, С., БАН, 1971.

Георгиев, В. И., Й. Заимов, Ст. Илчев. Български етимологичен речник. Т. II, и-крепя, БАН, С., 1979.

Георгиев, В. И., Р. Бернар, Ст. Илчев и др. Български етимологичен речник. Т. III, крес- минго, С., 1986.

Георгиев, В. И., Ив. Дуриданов. Български етимологичен речник. Т. IV, минго-падам, БАН, С., 1995.

Геров, Н. Речник на българския език. Т. 1- 5, С., 1975-1978.

Младенов, Ст. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. С., 1941.

Панчев, Т., Допълнение на българския речник от Н. Геров, Пловдив 1908.

Филипова-Байрова, М., С. Бояджиев, Ел. Машалова, К. Костов. Речник на чуждите думи в българския език. С., 1982.

Справка за приносните моменти в дисертационния труд

1. За първи път *българо-гръцките субстантивни хибриди* са предмет на изследване. Дисертационният труд е първото систематично изследване на процесите на *асимиляция на гръцките заемки в български език*, базирано на внушителен обем ексцерпиран материал. Този проблем е важен както за лексикологията и лексикографията, така и за историята и диалектологията на българския език.
2. Очертан е обхватът на асимиляцията, т.е. на *хибридизирането на гръцките заемки в български*, като за първи път се разкрива *производителността им на българска почва*.
3. Основният приносен момент в работата се съдържа в използвания *комплексен метод* на изследването, съчетаващ *синхронния и диахронния анализ*. Използваната методика предлага един *изходен модел*, който може да се използва при изследването на заемки и в други езици, както и при изследването на други заемки в български.
4. За първи път се извършва *цялостен словообразователен анализ и класификация на субстантивните българо-гръцки хибриди*.
5. Направени са изводи относно *многофункционалността* на някои от наставките, както и относно *участието на гръцките заемки в изграждането на цели словообразователни модели с помощта на български суфикси*.
6. Обособени са случаите с *нееднозначна интерпретация*, която води до преливност между отделните словообразователни категории.

7. Посочени са отделните случаи на *конкуренция при словообразуването* по отношение на основите с гръцки произход. Словообразователната конкуренция е показателна за пълната асимилация на гръцките заемки в българската езикова среда и разкрива възможности за друго цялостно изследване.

8. Установени са *тематичните области*, в които се срещат българо-гръцките хибридни формации.

9. Резултатите от изследването могат да намерят приложение при разработването на специални семинари по въпросите, свързани с гръцките заемки в български.

Апробация на основните положения в дисертационния труд и публикации по темата

Част от материалите, резултатите и изводите от дисертационния труд са представени на следните лингвистични форуми:

Първи международен конгрес по етимология на гръцки език, Солун, Гърция, 06.11.2015 г.; Трети конгрес на неоелинистите от балканските страни, Букурещ, Румъния, 17.11.2015 г.; Научна конференция с международно участие по повод 80-годишнината на проф. Иван Кочев: „Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи“, Благоевград, 24.09.2015 г.; Национална научна конференция в чест на 80-годишнината на проф. Иван Кочев: „Българският език – балкански, славянски, европейски“, София, 24.04.2015 г.; Национална докторантска конференция, Сандански, 27.02.2015 г.

Списък на публикациите по темата:

1. *Българо-гръцки хибриди (Nomina attributiva)*. - В: Годишник на ФФ на ЮЗУ „Н. Рилски, Т.12. Благоевград, 2014, с. 213-224.
2. *Българо-гръцки хибридни формации (Nomina agentis)*. - В: Езиков свят, бр. 13, кн. 2, 2015, с. 42-47, <http://ezikovsvyat.com/>.
3. *Bulgarian-greek hybrid nouns that denote a performer of an action (Nomina actoris)*. - В: Балканско езикознание, кн. 2-3, том LIV, 2-3, 2015, с. 213-223.
4. *Българо-гръцки хибриди (Nomina loci)*. - В: сборник Научният Еверест - мечта или реалност. София, 2015, с. 51-55.
5. *Българо-гръцки хибриди (имена за изразяване на сходство)*. - В: Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи (сборник в чест на 80-годишнината на проф. Иван Кочев), УИ „Неофит Рилски“, Благоевград, 2015, с. 210-214.
6. *Словообразователният модел със суфикс -(н)ик при българо-гръцките хибриди за лица*. - В: Юбилеен сборник. Професор Иван Кочев – живот, отдаден на езикознанието. София, 2016, с. 258-263.
7. *Υβριδικοί σχηματισμοί με ελληνική ρίζα και βοιλαρική κατάληξη*. Сборник с доклади от Третия конгрес на неоелинистите от балканските страни, Букурещ. (Под печат).